NEMZETI NŐNEVELÉS.

XVIII. ÉVFOLYAM. 1897. OKT.—NOV. VIII—IX. FÜZET.

«NE ROMBOLJÁTOK SZÉT A CSALÁDI BOLDOGSÁGOT!»

Dombtetőre száll a hadvezér, hogy kifürkészsze az igazságot, melyet a sebesültek jajja, a ropogás és a füst eltakartak; és a midőn a szenvedélyek vihara gyámoltalanná teszi a józan észt, a békülést kereső a bölcsészet magaslataihoz igyekszik feljutni, hogy felismerje annak a lázas hangulatnak lényegét, mely uralkodóvá tette a kedélyt s fenekestől felforgatta a megszokott csendes társas életet.

Harcz zaja hangzik fel nálunk is a nőnevelés terén. Nem él a világban, ki nem hallja. A komoly pædagogus nézete másodrangú és habozó, a kulturpolitikust sem vezérli az ész, a fejlődés törvényeinek öntudatos alkalmazása: szenvedély az uralkodó hatalom, ez teremt meg rombol, az elmélet emberét sántikálva hagyva hátra, hogy paizsát utánna vigye. Ezer meg ezer szemérmes szegény leány néma jajja döntötte meg az egyetem kapuit, az élethalál küzdelem keservei késztették a szende nőt, hogy más nemzetek példáját utánozva elinduljon a szerencse felé vezető új és új tapostalan ösvényeken. És a mint nőtt a mozgalom, szaporodtak az úttörők, a meglevőhöz konokul ragaszkodó tömeg is gyengének találta immár hajdani fegyverét, az agy súlyát, a test gyengédségét, a századok tapasztalatait s eldobva mindezeket, a szenvedély fegyverét vette fel, hangosan s mind hangosabban kiabálva: «Ne romboljátok szét a családi boldogságot!»

És a midőn felébredt a szenvedély, tehetetlenné lesz a józan ész. Ezerszer elmondottuk, hogy egyáltalán nem minden nőről van szó, hanem egyesekről, kik ma a társadalmi rend áldozatai,

bebizonyítjuk, hogy magában hazánkban teljes egy millió nőnek lehetetlen a családi körben élni, hogy nincs természetes határ, melyet a *nem* alkotna az ész birodalmában. Hasztalan, mind hasztalan. A példák csak pillanatra hatnak, százszorosan megczáfolt érvek új életre kelnek, ha a vélemények küzdelmében a szenvedély lesz uralkodóvá. Csak az idő és az állandó siker meríti ki a szenvedélyt, de nem teljesen, a legyőzött ellenszenv zsarátnoka még utólag fellobban, mint azt a tanítónők és póstásnők ellen napjainkban itt-ott felmerülő támadások is mutatják.

Mind a mellett kötelességünk felszólalni. Tanácskoznunk kell a szenvedély kútforrásáról, a harczi zaj csatakiáltásáról. Hiszen állítólag eszményi világunk egyik főkincse forog szóban, a családi boldogság veszélye. Nem a nőkérdés konzervativ ellenzőivel kell vitatkoznunk, az felesleges volna, tanakodnunk kell önmagunkkal.

Ismétlem, nem velük és ellenük; kicsinyes és önmegalázó volna a tömeggel komolyan vitatkozni.

A reformok barátai özönével találkoznak pályafutásukban szenvedély uralta ellenfelekkel, kik érveikből kifogyva egy-egy nagy eszmét használnak fel frázisul. A pædagógus gondosan kimutatja, hogy az a kathekizmus és az a nyelvtan, melyet iskoláinkban éretlen gyermekeknek tanítanak, nemcsak nem hasznos, de egyenesen veszélyes és léleköl, a józan ész a biráló mellett nyilatkozik, de a hitoktató a vallás nevét, a philolog a humanismus eszményképét akasztja fel torzszülöttjének nyakára s a harcz a szenvedély harcza lesz, midőn a józan ész tehetetlen. Az orvos kimutatja a mai mellfüzők és a khinai lábak veszélyét, kimutatja ezerszer; az úri osztály női a szépség eszményképét tolják előtérbe és ime! divat ellen hasztalan küzdenek maguk az istenek.

Frázis, üres harczifegyverül használt frázis, a magasabb nőnevelés ellenségei szájában a családi boldogság. Az egyetemeket látogató nehány nő — s még ha egykor ezrek lennének is — nem változtathatja meg a családi állapot jellegét. Az orvosnők és tanárnők mindenkor csekély százalékai lesznek a munkakereső nőknek és ma, midőn már százezrével dolgozik a nő a gyárakban,

műhelyekben és varrógépeknél, midőn a megélhetés gondja már tényleg rég szétrobbantotta a régi patriachális családi köröket, farizeusi nagyképüsködés avagy egyenesen rövidlátás kell ahhoz, hogy a családi boldogság lerombolásáról csak akkor beszéljünk, midőn ezekhez a százezrekhez ismét jő egy-két tuczat nő, de más, eszményibb eszközt keresve fel czéljainak elérésére. Kik látják a társadalom sebeit, a gyármunkásnők nyomorát, az aggszüzek és özvegyek keserveit, a nagy városokban élő ezer és ezer leány erkölcsi bukását s ezt mind összeférhetőnek tartják a családi boldogsággal, mert azt szerintök csak a magasabb egyetemi képzettségű nő veszélyezteti ; ezek az emberek itéletükben nem esnek beszámíthatóság alá, velök vitatkozni nem méltó azoknak, kik eszmények szolgálatában állanak.

Ismétlem azonban, szólanunk és tanácskoznunk kell, de nem ellenfeleinkért, hanem önmagunkért. Magunk előtt kell tisztába jönnünk, valjon nem lépjük-e túl a nőképzésben a határt, valjon nem követünk-e el valódi merényletet a családi boldogság ellen, midőn a művelt nőt még műveltebbé, a munkakereső leányt még szabadabbá akarjuk tenni s így a tagadhatlanul már bomladozó régi családi életünk megsemmisülését bizonyos fokig ily módon is előmozdítjuk ?

Mert tagadhatatlan, kedves és rokonszenves előttünk a patriarchális család megszokott eszméje, a hol teljesen megoszolnak a feladatok és munkakörök, a külvilágban működő s kenyérkereső férj, meg a tűzhelyet valódi otthonná alkotó anya, ki menten a gondoktól csak férje s gyermeke boldogítására gondol, ki menedékhelylyé varázsolja otthonát a küzdő férfi s erkölcsi jellemképző fészekké az új nemzedék számára.

De nem csalódunk-e ebben a képben ?

Áldást adott az ég az embernek, midőn megengedte, hogy az emlékezet letörje az érdes körvonalakat és számos részletek helyett ködös képet tegyen maradandóvá, képet, mely megcsalja az észt, de rabigába veszi a szivet. Egymásután folynak le jóban és gonoszban egyaránt gazdag éveink s minél több a gonosz, annál kedvesebb a ködösbe vesző régelmult. A nagyanya szeretettől reszkető ajkakkal

mondja el halványodó regéit, régi jó időkről beszél a krónikás s midőn kinzóva lesz a jelen, Rousseau lángesze is menedéket keres a romlatlannak tartott vad népek társadalmában. Pedig mindez csak álom. Önkény és erőszak uralkodott az ó-korban, át nem érezhető tengődés a gyermek boldogsága, pokol kinjainak ezreit idézték elő a ragyogó fényű hősök és hódítók, emberevés s szellemet lenyügző babonák özöne a primitiv társadalom igazi magva.

Ábrándkép, csalódás a patriarkális családi kör boldogsága is.

A férfi uralma volt ez a nő felett, a nők jobbágyságának korszaka. Hasonlóan az egykori jobbágyakhoz, a családi kör görön-gyéhez kötve önmegtagadó szorgalom volt legfőbb erényük, a férj szerelemnek nevezett tetszése legfőbb jutalmuk. Kétségtelen, hogy ebben is van nemes erkölcsi vonás, mint erkölcsös volt elvileg a keresztyén aszketizmus által megteremtett szerzetes és remete élet; kétségtelen, hogy volt vele boldogság is egybekapcsolva, hiszen az egykori jobbágy sorsa is boldogabb volt sok esetben, mint a szabad gyármunkásé, meg az élet-halálharcz küzdelmébe kidobott napszámosoké, kiknek nincs többé gyámkodó földesuruk: mind a mellett kétségtelen, hogy a patriarchalis családi körben élt nő boldogsága csak olyan volt, mint az örökké kalitkában élő kanári madáré, mely örvendve csattog és repked, mert nem tudja, nem is sejti, hogy a természet nem rabnak alkotta.

A nők jobbágysága csak ez. Szük látókörrel, a lüktető élet ezer s ezer nyilvánulásától elkülönítve megtompultak vágyai, nem a küzdő emberiség tagja volt, csak az a talapzat, melyen felemelkedett a férfi; megszokott s egészen természetesnek talált kalitkájában örült, őszintén ragaszkodott a kalitka tulajdonosához s boldognak érezte magát, de boldogsága egy embertől függött, vele együtt nyomorgott tehetetlenül, miatta szenvedett ártatlanul s gazdájának szeszélye a pokol kinjait zudította reá elháríthatlanul. S mindezt természetesnek találta, hiszen vallása volt a családi otthon, büszke erénye és eszményképe az önfeláldozás. De nem is anyagi baja volt a fő, a jobbágy sorsa sem volt mindig szomorú, a kanári madarat pedig czukorkákkal etetik; így a férfi is hizelgett a vásárra vitt eladó leánynak. A nő apróságokban, de csak ilyenek-

ben, ma is elsőséget nyer s kalitkáját olykor ragyogóvá teszi a szerelem költészete, az érzékiség túltengése az eszményi szeretet rovására. A nő értelmi és erkölcsi sülyedése természetes következménye lett ennek az állapotnak. A férjből úr lett, a nőből kegyencz. Baba arczú libák, kecsesen mozgó divatbábok nyomultak előre a férfi vágyaihoz alkalmazkodva, közeledtünk a mohamedán családi élethez, mely féltve őrzött ékszerhez hasonlóan zár alatt tartja a nőket, egyéni gyönyöreinek kincseit. A kegyelt nő sülyedt folytonosan, de kevésbé a szegények nejei, kik a férfival együtt izzadtak a mezőn, mint inkább az úri nő, ki — hogy a frázis hasonlataival éljek — menten a külvilág zajától az otthon őrangyala volt. Igen őrangyal, de valóban csak urának gyönyörködtetője, ki egyedül tetszelegni akart s hogy ezt tehesse, szakácsnőt, dajkát, dadát, nevelőnőt, társalkodónőt s egész sereg szolgaszemélyzetet bérelt, hogy háziasszonyi s anyai kötelességét, melyet tehernek kezd tartani, könnyebben elhanyagolja. A patriarchalis családi kör nem volt képes megalkotni a valódi családi boldogságot, ellenkezőleg épen virágzása korában torzképpé alakult, megsemmisítette a boldogságot.

A szabadság örök törvénye ez. Valódi boldogság csak egyenlők között lehet, kik mind szabadok s a szabadság nem születik velünk, küzdenünk kell érette az élet zajában, messzelátó sem lesz az, ki sohasem ette kenyerét sohajtva. Míg a nő csak a férfiúnak él, míg vak érzelem határozza tetteit és gondolkozás módját, ki van téve a szellemi és erkölcsi elkorcsosulásnak, mivel a szükkörü családi élet nem nevelhet önállóságra.

De hiszen a természet is félszegnek nyilvánítja az ily házas viszonyt. A nemi élet nem a nőnek kizárólagos hivatása. A igaz férfiú is vágyakozik fészek és gyermek után, a megcsökönösödött agglegény csak oly félszegsége a társadalomnak, mint a férfigyülölő vén szüz s igaz elemében csak akkor van a férfiú, ha napról-napra áldozatokat hoz otthonának s ma még főkép női erényeknek mondott szokásai vannak. A közélet munkásai, a kiváló politikus, a nagynevű tudós, a buzgó iparos, nem szükségkép rosz családapák, ellenkezőleg erős kedélyi érzelem emelte mindenkor a

nagyokat még nagyobbakká. S még is kétségtelen, hogy a családi érzület épen a férfiak műveltebb osztályában van hanyatlóban. Ritkább, sokkal ritkább a jó családapa e körben, mint a jó családanya. Az érdekházasságok ezrei, a félreértések és az elválások számának szaporodása nyilt titok. Ezer meg ezer esetben csak a megszokás és a gyermekek joga a fátyola a családi pokolnak.

Ismeri mindenki a bajt, sóhajtva beszélünk felőle, de csak a balgatagok okolják a családapák elsatnyulásáért is a nőt. A patriarchalis családrendszer az oka, az az alattomos rabszolgaviszony, mely minél öntudatosabbá lesz, annál jobban mérgezi meg az életet s elsatnyulásra vezeti a férfit és nőt egyaránt.

A természet egyik torzalakulása a rabszolgatartó hangya. Az uralkodó hangyafaj csak rablóháborut folytat, alattvalói lesznek szolgái s az idők folyamán tehetetlenné lesz az úr, eledeléhez sem nyul, éhen kell elpusztulnia, ha rabszolgája nem éteti s a rabszolga természetévé lesz az alázatosság, egyetlen úr százakat képes megfékezni. S így élt a hódító római és byzanczi, elkorcsosodva maga s alattvalói egyaránt, így sülyedt le baromi szinvonalra a tropikus ültetvényes, a jobbágyokon zsarnokoskodó lengyel nemes s annyi más társadalom. Gazdát és jobbágyot egyaránt megöl a szabadság hiánya.

Nem, hazug beszéd az, hogy az embert kétlaki növényhez hasonlónak teremtette a természet, hazug beszéd, hogy a nő csak alattvaló lehet. Férfi és nő egyaránt emelkedhetik; az ész birodalmában nincs nemi válaszfal, a tehetség és hivatás egyénekhez van kötve, nem osztályokhoz. Le kell dönteni a mesterséges válaszfalt, szabad nő legyen a szabad férfi élettársa s akkor eljő a családi boldogság korszaka.

Szebbet, magasztosabbat nem alkotott a természet, mint a fesledő bimbót s az öntudatot sejtő bakfist és az idealista ifjut. De sötétségben jár és dőre az, ki kárhoztatná a végzetet, hogy szétrombolja a bimbót csak azért, hogy gyümölcsöt termeljen, hogy örökké nem őrzi meg az ifjúság naivitásának himporát s elhivja őt a küzdelemre a nagyvilágba. Hiszen oly kedves, oly elbájoló a gyámoltalan kisded, oly rokonszenves a himbálózva röpködni

tanuló fiókmadár, de tudjuk, hogy ez nem az ő boldogságuk, kedélyünk zománczát, érzelmünk ködös visszaemlékezését látjuk megtestesülve bennük s bünös önzés volna követelni, hogy a mi kedvünkért örökké ilyenek maradjanak.

Pedig ezt követeli a rövidlátó, ki a nőket a régi partriarchalis család körébe, kizárólag a kanál és varrótű mellé akarja visszaszorítani. Ohajtása az, hogy maradjanak ők állandóan kiskorúak, baba arczú libák, mert hiszen ez boldogítja a bennök gyönyörködő férfiút.

De megjelent az általános művelődés korszaka. A gyorssajtók, a vasut, az iskolakötelezettség és a társadalmi elzárkozottság korlátainak megszünése öntudatra emelte a nőt. Hasztalan immár bolond fővel kerekeibe fogódzni a haladó időnek, hogy feltartóztassuk azt. Mesterségesen szük látókörűnek nevelt és fejlődésében erőszakkal visszatartott babáink száma évről-évre kevesebb lesz.

S lehet-e reménylenünk, hogy a szabaddá lett nő jól érzi magát a családban?

Lehet, mert a régi kalitka falai leomlanak és a szabad, értelmes és az életküzdelemben megedzett nők új otthont teremtenek egyetértve a szintén szabad férfival. Boldogtalan házasság mindig lesz, ha a házastársak nem egymáshoz illők, de a megválasztás a szabadság korában biztosabb, mint jelenleg. A közélet terén mozgó nő jobban feltárja jelleme titkait, mint a mai leány, kit óvatosságra és tettetésre nevel a rabszolgaságban nőtt anya, hogy el ne árulja magát. A szabad nőből nem lehet többé egyszerűen asszony, mint a mohamedán házasságban; de nem csak nő lesz belőle, mint a jelenlegi szerencsésebb házasságokban, hanem valódi feleség. A nő letörölheti homlokunkról a ránczokat, az eszes feleség új erőt, munkakedvet villanyoz belénk. A nő képes önfeláldozólag osztozni velünk a sors csapásaiban, a feleség vérző szivét mosolylyal titkolva elhiteti velünk, hogy a csapás jelentéktelen s jövőnk még szilárdabbul áll, mint azelőtt. A jó nő paradicsomot alkot számunkra, melyet élvezni képesek vagyunk s melynek mámorában boldognak érezzük magunkat, a feleség által alkotott paradicsomot nem érezzük, mert folyvást benne vagyunk, csak emlékezünk reá,

ha olykor mások állapotát van alkalmunk közelről szemlélni. A nő legkedvesebb társunk, kinek elvesztése bármely csapásnál fájdalmasabban sujt, a feleség egy és agyanaz velünk, osztályrészes otthonban és a nagy világban egyaránt. A mostani szerencsés házasélet menedéket adott a külvilág csapásai ellen, a jövő családi kör boldogságában a nő a külvilágban is mellettünk lesz, a család nem menedékhely lesz, hanem valódi otthon, megszünnek a szertartási szokások, az ember szellemi és erkölcsi valója alakul meg.

Igen, emelkedjék fel a női nem is a művelt férfiak értelmi és erkölcsi szinvonalára. Ezer és ezer politikus és tudós tudott jó családapa lenni, a családi életre teremtett nő is megtartja otthonát, ha műveltebb s a közélet feladatai iránt fogékonyabb lesz, sőt értelme meg műveltsége megaranyozza azt. De szükségünk van reájok a közügyekben is. Két ezredév telt el s a görögök fényes korszakától kezdve a mult század végéig nem haladt annyit az emberiség, mint a legutolsó évtizedek alatt. A rabszolgakorban csak századok dolgoztak az egész emberiségért, ma a művelődés terjedésével a rohamos előhaladás természetes, mert a közügyek munkásainak száma folyton szaporodó lépés. S ki merné azt állitani, hogy a művelt nő, kit oly sok tapintattal és gyöngédséggel áldott meg a természet, majd ha tömegesebben lép azok sorába, kik a szebb jövőért küzdenek, nem emeli-e, nem nemesíti-e azt a nagy munkát, az emberi nem igaz feladatát? Ki merné állitani, hogy a régi zárt családi körben konzervativvá s majd maradóvá lett nő, ha megérti az élet czélját, nem lesz-e a szabadság és előrehaladás lelkes bajnoka?

Üdvözöljük ezt a mai kort, mely megnyitotta a nőknek az egyetem kapuit. Habozó ismeret, ingatag tudákosság lesülyeszthet mindent, megrontotta a családi életet is; az igaz műveltség elvezet minket oda, hol emelkedni fogunk. A szabadságnak, a természet parancsának győznie kell. Dereng már a hajnal, halványodik a babaarczú libák virágkora, a tartós családi boldogság alakulóban van.

Budapest. *György Aladár.*

A KIRÁLYSZOBROK.*

A lelkesedés meleg hangja zúgott végig «Kárpátoktól Adriáig» s visszhangzott messze túl határainkon, midőn az emlékezetes 1897 szeptember 25-én megjelent azon legfelsőbb kézirat, melyet apostoli királyunk ő felsége Magyarország miniszterelnökéhez intézett s melyben oly ajándékkal lepte meg a nemzetet, mely fenséges gondolkozásának, lelki nagyságának és atyai szeretetének kiapadhatatlan forrását tárta fel előttünk. S a lelkesedés valóban nagy, a valóban fejedelmi tény iránt azóta nem csökkent, de öregbedett, mint a hűség és szeretet sohasem muló nyilvánulása.

Mielőtt a meghatottság és csodálat hatását a nagy, történelmi elentőségű esemény felett röviden ecsetelni megkisérteném s annak mélyen rejlő indokait keresném, álljon itt az idézett legfelsőbb kézirat hű szövegezésében. A legfelsőbb királyi kézirat így hangzik:

«Kedves báró Bánffy!»

«Óhajtván, hogy magyar székes fővárosomnak erre alkalmas terei oly kisebb méretű szoborművekkel láttassanak el, melyek midőn a várost diszitik, egyszersmind a mult idők azon kiválóbb alakjainak emlékét örökítik meg, kik a nemzeti élet különböző térein kitüntek, udvartartásom költségeinek terhére több évre terjedő beosztással megfelelő összegeket engedélyezek arra a czélra, hogy a keresztény vallásért vértanúságot szenvedett Szent Gellért csanádi püspököt, a hitbuzgó Pázmány Péter esztergomi érseket, Bocskai István és Bethlen Gábor erdélyi fejedelmeket, Hunyadi János és Zrinyi Miklós, a haza és kereszténység hős bajnokait, gróf Pálffy Jánosnak, Magyarországnak a trón védelmében nagy érdemeket

* Az állami polg. isk. tanítónőképző iskolai ünnepén tartott előadás.

szerzett főhadparancsnokát, a honfoglalás történetét iró Béla király névtelen jegyzőjét, Werbőczy István Magyarország nagyhírű jogtudósát s annak népszerű lantosát Tinódi Sebestyént ábrázoló szobrok készíttessenek s megbizom önt, ezen elhatározásom végrehajtásával. Kelt Budapesten, 1897 szeptember 25-én. Ferencz József s. k. Báró Bánffy s. k.»

S midőn e fejedelmi sorokat olvassuk, elemi erővel fakad sziveinkből: a hála, a csodálat, a szeretet magasztos érzelme s ezen szavakat varázsolja ajkainkra: Áldd meg Isten a királyt!

S mintha a varázslat titokzatos és megkapó hatalma érvényesülne: a multak komor, sokszor fenyegető, de mindig nyugtalanító árnyai, — melyek oly sokáig nehezedének nemzeti reménykedéseink látóhatárára, — egyszerre letüntek volna, derű váltja fel a hosszú borút. S e derűben ragyog miként a nemzeti megváltás jelképe: koronás királyunk dicső alakja.

A megpróbáltatások nehéz és küzdelmes napjai lezajlottak, midőn nemzet és király az ádáz szellemek alkotta örvényben egymástól elszakítva — külön útakon haladt; a magyar géniusz gyászt öltött s némán lépdelt oldalán a nemzet: keresve királyát, kit tőle cselszövő erők elszakítottak. . . De gyászszal szivében s elborult kedélylyel haladt a király is, — göröngyös fárasztó útakon, nehéz gondoktól lesújtva, — keresve hűséges nemzetét, melyet tőle az igazság konok ellenségei elszakítottak. A végzetes ellentétek sötét napjai valának ezek, melyekről a költő bánatosan zengé:

. . . «lement a nap,
De csillagok nem jöttenek.»

Ha az emberi szellem fenségét s a nagy és magasztos cselekedetek kútforrását megismerni akarjuk, a lélek mélységes világába bocsájtkozunk alá, hol az emberiséget fenntartó hatalom: a szeretet örök törvényei uralkodnak. Itt a szeretet ragyogó világában születnek az események, értetődnek a fenségtől sugallt cselekedetek, melyek az embert Istenhez felemelik, kinek jósága boldogságot áraszt szeretetének mindenható erejével. S ezen magasztos szeretet csodás megnyilatkozását látjuk azon nagy szellemekben, kik az

eszmények birtokában a Gondviseléstől arra rendelvék, hogy mások boldogságát előmozdítsák.

Hazánk ezeréves történetében gyakran tapasztaltuk ezen isteni szeretet csodás megnyilatkozását, midőn válságos napokban, végzetes viharok közepette megjelent az isteni küldött, hogy megóvja hű népét a veszedelemben. S ezen isteni küldött a magyar nemzet géniusza volt, ki sohasem esett kétségbe nemzetének jövője és nagysága felett; s ki rendeltetésszerű küldetésével mindig felemelte a csüggedezőket. S a nemzeti géniusz hű munkatársai valának azon nagy szellemek, kik hazaszeretetük szent tüzétől hevítve, felépíteni segítették hazánk szabadságát és dicsőségét. S e nagyok emlékét kegyelettel megőrizte nemzetünk hosszú századok sötét útvesztőjén keresztül.

S midőn ma, századok multával nagyjaink eme alakjai megélénkülnek lelki szemeink előtt, hogy visszaidézzék történetünk viharos de nem dicstelen multjának megragadó jeleneteit, — hálától dagadó kebellel adózunk nemzetünk legnagyobb alakjának, felkent királyunknak, Első Ferencz Józsefnek, ki fenkölt szellemének és nemes szivének bűvös erejével — feltámasztotta a régóta porladozó alakokat, hogy színről-színre látva a nagyokat, jeleseket: lelkesüljön a magyar nemzedékről nemzedékre, századokról századokra: hazájáért, királyáért, nagyjaiért.

Valóban, a nemzeti géniusz alakját ölté magára dicsőséges királyunk, midőn régen elköltözött nagyjainkat varázsszavával életre ébreszté. S a szilárd ércz vagy kő, melyben vonásaik megörökítvék, nemcsak az ő dicsőségüket fogja hirdetni, hanem nagy királyunkét, kinek nagy szivében a nagy gondolat megszületett.

S ime egymásután előtérbe lépnek a felidézett alakok, némán a kegyelet ihletétől áthatva. A háttérben borongós, bizonytalan, de felismerhető körvonalokban majd dúló csaták, majd békés bár nagy küzdelmek, mindig megújuló alakokkal váltakoznak, felettük a megváltás és uralom győzedelmes jelvényeivel: a szent kereszttel és szent koronával.

Az első alak Szent Gellért, csanádi püspöké, kinek bölcsője Velenczében ringott s kinek előkelő származású atyja a kereszt

védelmében esett el Palestinában, útat mutatva fiának a halhatatlanság felé. . . Születésének ideje bizonytalan, de valószinű, hogy 977—982 közt pillantotta meg a világot s a keresztségben György nevet kapott. Az 1015. évben mint a Benedek-rend apátjával a Szentföldön találkozunk vele, honnan hazatérőben veszélyes kalandok közt Magyarország felé vette útját, hogy a magyarok első királyát, kinek dicsőségéről beszélt az egész keresztény világ, meglátogassa. István kitüntetéssel fogadta a világlátott, tudós és jámbor férfiút; s nemsokára reá bizta egyetlen fia, Imre herczeg nevelését; időközben azonban kétszer megfordult diplomatiai küldetésben Franczia-országban Robert és I. Henrik királyok udvarában. Midőn a királyi herczeg nevelését befejezte, Gellért a bakonybéli apátság csendjébe vonult vissza, hogy a kor sajátságos szellemében remeteségre adja magát. De a király kegye csakhamar újabb tevékenységi kört jelölt ki a még javakorabeli férfiú számára. A bánsági területen Ajton pogányvezér garázdálkodott, kit azonban nemsokára levertek a királyi hadak. A király a most alapított csanádi püspökség élére állítá Gellértet s a Tisza, Maros és Duna mellékén lakó nép megtérítését bizta reá, mit a hitbuzgó és akaratában szilárd férfiú sikeresen végrehajtott. Gellért püspöki megyéjének nagy jótevője volt; a nép, mely benne a király jobb kezét látta, hűségesen csoportosult körülötte s támogatta nagy munkájában. Ezen időben Csanádon iskolát alapított, hová hazájából Olaszországból hívott tanítókat, kik magyar papokat és térítőket neveltek. István király halála után beköszöntöttek a megpróbáltatások nehéz napjai Gellértre is; áldásos működésének színhelyét kénytelen volt elhagyni s azontúl gyakran cserélte lakóhelyét a szerint, a mint azt az ország és az egyház érdekei kivánták. Aba Sámuel iránt, úgy látszik, nem viselteték bizalommal, mert vonakodott, őt királylyá koronázni. Az 1046-ik évben ő is azok közt volt, kik I. Endrének felajánlották a koronát. Ugyanazon évi ősz első napjaiban Pesten találjuk Gellértet; majd egyházi teendők Budára hívják; de a dunai révnél, a mai Rudasfürdő szomszédságában, pogány csőcselék hatalmába kerül, mely a Balaton környékéről tódult a fővárosba; s még mielőtt barátai megvédelmezhették volna, kétkerekű

taligán a Kelenhegyre hurczolták, honnan súlyos bántalmazások után a szédítő mélységbe taszították. A hegy azóta viseli a vértanú nevét. Az 1083. évben Szent László király közbenjárására, István, első apostoli királyunkkal és korán elhunyt fiával Imre herczeggel együtt Gellért is felvétetett a szentek sorába. Ereklyéit szétszórva Győrött, Prágában, Bolognában és szülőföldén Velenczében őrzik.

S midőn a távol mult idők homályában Szent Gellért püspök és vértanú alakja áthalad emlékezetünk körén, a kegyelet ihlete szállja meg lelkünket, hiszen ő volt azon szilaj és kemény idők engesztelő, békítő szelleme a szent kereszt jelvényében, melyben legelső és legfényesebb diadalát ünnepelte nemzetünk. Egy latin nyelven írt műve maradt reánk, mely tudományos irodalmunknak talán legrégibb emléke.

Több mint félezer esztendő mult el a szent vértanú halála óta; egy más világ, más emberekkel, más eszmékkel váltotta fel a régit s lelki szemeink elé lép: Pázmány Péter, a reformátió korszakának nagy és hatalmas alakja. Nagyváradon született 1570-ben protestáns szülőktől s 1583-ban tért át a katholikus egyházba. Rómában nyerte papi kiképeztetését s 1587-ben a Jezsuita rendbe lépett. Mint tanár és hitszónok Grázban és Bécsben szép eredménynyel működött; de bámulatraméltó sikereket ért el mint hittérítő Magyarországon, mint az ellenreformátió tulajdonképeni lelke és vezére, elragadó és meggyőző ékesszólásával. 1616-ban turóczi prépposttá, majd esztergomi érsekké neveztetvén ki, lángelméjének minden eszközével, hitbuzgóságának egész odaadó lelkesedésével sikra szállott, hogy hazájában a katholiczizmus diadalát elősegítse. Szónoklatait és hitvitatkozásait mély tudományosság, erős meggyőződés, — és ritka hazafias szellem lengi át, mi a formai tökély mellett műveinek állandó értéket kölcsönzött. Élő szóval és a sajtó felhasználásával küzdött eszméinek diadaláért; ellenségei kénytelenek valának meghátrálni a szellemi fenség és physikai erő ily hatalmas szövetségével szemben. Legkiválóbb munkája az «Igazságra vezető kalauz», mely 1613-ban látott napvilágot s rendkívüli hatással volt úgy barátra, mint ellenségre; de a mely egyszersmind

a magyar irodalom egyik legbecsesebb kincsének nevezhető. Pázmány Péter állította meg Magyarországon a protestantizmus terjedését s ébreszté új életre a fenyegetett katholiczismust és pedig mindig a törvény által megengedett eszközök segítségével. Mintegy harminczhat főúri családot hódított vissza a katholiczizmusnak; ezek közt találjuk: Brandenburgi Katalint, Bethlen Gábor fejedelem özvegyét, Zrinyi Györgyöt és Rákóczy György fejedelem öcscsét: Pált. Nagyszombathban nevelő-intézetet és papnevelőt alapított; 1623-ban a ma is fennálló Pazmaneumot Bécsben; két évvel halála előtt pedig a magyar tudományos-egyetemet, melyet később Mária Terézia Budapestre helyezett át. Politikai szereplése nem kevésbé fontos és nagy jelentőségű történelmünkben; így az 1618. országgyűlésen Pázmány Péter kezdeményezésére választották a rendek II. Ferdinándot királylyá; a nikolsburgi béke létrejövetele jó részben az ő érdeme; I. Rákóczy György pedig egyenesen az ő kívánságára tette le a fegyvert, melylyel a király ellen készült. Meghalt 1637-ben Pozsonyban. Hátrahagyott műveinek száma harmincz, melyek mind magyar nyelven írvák.

A kiváló tudós, politikus és egyháznagy alakját az erdélyi fejedelmek egy kimagasló képviselője: Bocskay István követi, ki ugyis mint hazafi, ugyis mint hadvezér és politikus egyaránt megérdemli az utókor csodálatát és tiszteletét. Született 1557-ben Kolozsvárott s korának szellemében a vitézi pályára lépett s 1592-ben mint váradi kapitány Báthory Zsigmond bizalmas hivei közé tartozott. Nem volt barátja a töröknek s befolyását fejedelmére olyan értelemben érvényesité, hogy az Rudolffal szövetségre lépett. Midőn Báthory Endre számüzte hazájából, Bocskay Prágába költözött, hol Rudolf az erdélyi ügyek előadójává nevezte ki. Midőn az 1604. XXII. t. cz. a vallási sérelmek tárgyalását az országgyülésen eltiltotta, Bocskay elhagyta Rudolf pártját s Erdélybe sietve fegyveres ellentállásra buzdítá a protestánsokat. Párthiveinek száma — köztük találjuk Bethlen Gábort is, — napról-napra növekedett; s midőn az erdélyi rendek Barta György önkényes uralmától megszabadultak, 1605-ben Bocskay Istvánt fejedelmükké választották. Midőn az alkudozásokat Rudolf követeivel megkezdendő a bánya-

városokba utazott, Ahmed szultán Pest alatti táborában a királyi koronával kinálta meg, mit azonban Bocskay István visszautasított. Ezen korona a bécsi udvari kincstárban ma is látható. Bocskay 1606-ban bekövetkezett váratlan halála nevezetes történelmi események fonalát metszé ketté. Bocskay István mint az alkotmány és lelkiismeretszabadság bajnoka áll előttünk nemes önzetlenséggel, törhetetlen buzgalommal. Utolsó legnagyobb alkotása a bécsi béke volt, mely 1606. jun. 4-én köttetett meg. De a zsitvatoroki béke létrejövetele is neki köszönhető, melyben legelőször érvényesültek a nemzet jogai a korona tanácsában, szemben a török hatalommal. Erdély és a protestantizmus függetlensége, mint a magyarság egyik alapfeltétele Bocskay fejedelem alakjában domborodik ki leghivebben.

Mint negyedik a nagyok közül emelkedik ki Bethlen Gábor fejedelem alakja, ki ugy uralkodói ritka tehetségei, valamint szellemi nagysága által minden időkben a legelsők közt foglalt helyet; s ki általában a XVII. század legkiválóbb képviselőinek egyike a trónon. Született 1580-ban s már mint husz éves ifju, urának, a fejedelemnek hadait vezényelte Mihály vajda ellen. Majd Bocskay Istvánt és Báthory Gábort segítette a fejedelmi székbe. Ez utóbbinak féltékenysége arra kényszeríté Bethlen Gábort, hogy a szultán védelmét vegye igénybe; ki nemsokára reá ruházta az erdélyi fejedelmi méltóságot. Miután a rendek elfogadták s II. Mátyás által is elismertetett, Bethlen Gábor egész erélylyel ragadta meg a kormány gyeplűjét. A 30 éves háboruban mint a Habsburg-ház túlsulya ellen alakult szövetség tagja, mindig résen állott, hol az alkotmány s lelkiismeretszabadság megvédéséről volt szó. 1619-ben a Felvidék nagy része meghódolt Bethlen Gábornak, s a szent korona birtokában, a beszterczebányai gyűlésen párthivei által magyar királylyá választatott. A cseh protestánsokkal való szövetség nem vált javára a fejedelemnek; s ennek kifolyása volt a nikolsburgi béke. Miután az állandó béke II. Ferdinánddal lehetetlennek látszott, Bethlen Gáhor a törökhöz közeledék; majd nőül vette — első neje Károlyi Zsuzsánna volt — a Brandenburgi választófejedelem leányát Katalint, ki őt később a fejedelemségben

is követte. A királyi czimet a német birodalmi herczegi czímmel cserélte fel. Mint a tudományok bőkezű barátja sokat költött iskolai czélokra és alapítványokra. Meghalt 1629-ben csodált és tisztelt nevet hagyván hátra még ellenfeleinél is.

Bocskay István, Pázmány Péter és Bethlen Gábor egy nevezetes kor képviselőinek tekinthetők s ugy szellemi fenség, valamint hazafias érzületben egyaránt kimagasló alakjai történelmünknek.

S ki egészíthetné ki méltóbban e nagyok dicső társaságát, mint Hunyady János, kinek valódi nagyságát még eddig nem sikerült méltóan megjelölni nemzetünk történelmében. Nagy volt ő mint keresztény, mint hazafi, mint hadvezér, mint kormányzó, de legnagyobb mint ember, a szó legszebb és legnemesebb jelentményében. Még azt sem tudjuk valóságban, hogy hol, mikor született, kik valának szülői, hol ringott bölcsője . . . Nem ismerjük fejlődésének menetét, ifjú éveit; egyszerre mint nagy és kiváló alakot látjuk őt feltünni; s e nagyság nőttön-nőtt, mignem a halhatatlanság magasságáig felemelkedék már életében. A keresztnek, a hazának, a trónnak törhetetlen bástyája volt, isteni ihlettől érintett szellemmel, kiben az igazság fogalma antik minták szerint domobrodék ki. Élettörténete a küzdelem és diadal története, megkapó és megragadó úgy részleteiben, mint összességében. S miként a távol castiliai harczmezőkön Cid, a kereszt dicsőségben ragyogó pajzsa, — úgy győzött Hunyady János a kereszt és szabadság ellenségei felett Európa keleti harczmezőin s megmentette nyugat Európa népeit a zsarnokság megalázó igájától. Dicsőségének fénye akkor ragyogta be a keresztény világot legcsodásabban, midőn 1456-ban Nándorfehérvár alól szégyenszemmel futott meg a törökök hódító szultánja. E győzelem fénye mellett költözött el a legnagyobb keresztény és vitéz az élők sorából, örökségül hagyva nemzetének hazafias erényeit.

Zrinyi Miklós a szigetvári hős és vértanú a hatodik, halhatatlanjaink társaságában; a legelsők közül való a trón és haza iránti rendületlen hűségben. 1542-ben mint horvát bán ő akadályozta meg a törökök előnyomulását Horvátországban; 1561-ben átvette a fekvése által kiváló fontossággal biró Szigetvár parancsnokságát; melynek

védelmében szerezte meg — életének árán — a halhatatlanság babérját. Szigetvár védelme és eleste, Zrinyi Miklós hősi halála, tragikus közvetlenségben tárja fel előttünk a hősiség jellemét, annak valódi nagyságában. Több mint húszezer török vesztette életét az ostrom alatt, maga a nagy Szuleiman is itt lelte halálát, melyet a harag és bosszúság siettetének; midőn Zrinyi Miklós jobbjában a Miksa királytól kapott karddal utolsó kirohanását intézi, hogy beteljesüljön végzete. Vértanú halála megpecsételé nevének halhatatlanságát; emléke a hűség és hazaszeretet örök világosságában ragyog.

Gróf Pálffy János, a magyarországi hadak főparancsnoka és nádor, hazánk újabb történetének egyik legkiválóbb és legérdekesebb alakja. Született 1664-ben Pozsonyban s mint ifjú résztvett Bécs felszabadításában 1683-ban s háromévvel később Buda ostromában és megvételében. Vitézi pályája szépen indult, mert már 1709. tábornagygyá neveztetvén ki, elérte a legmagasabb katonai rangot. Mint az uralkodóház rendíthetetlen hive ellenségként állott szemben, II. Rákóczy Ferenczczel s 1711-ben ő vezette a béke alkudozásokat a fejedelem megbizottjaival s létre hozta a szathmári békét, melynek legfontosabb eredménye a nemzet és a király közti kibékülés vala. Jelentékeny része volt a pragmatica sanctio létrejövetelében; az osztrák örökösödési háboruban pedig mint hűséges, atyai tanácsadó állott az ifjú királynő oldala mellett. Azt mondják, hogy ő lett volna az első, ki az emlékezetes pozsonyi gyűlésen a «Moriamur» igéjét hangoztatta. Meghalt 85 éves korában 1751-ben mint tábornagy és Magyarország nádora.

S most, midőn elérkezénk Béla király névtelen jegyzőjéhez, kit közönségesen Anonymus néven ismer történetünk, egy rejtély előtt kell megállapodnunk, mert sem a személy, sem az idő tekintetében elfogadható adataink nincsenek. Nem tudjuk, hogy ki volt a nagy Névtelen, azt sem tudjuk mikor élt, kinek udvarában tartózkodott s a négy közül melyik Béla jegyzőjének vallotta magát. E szerint élete és működése az 1061—1270. évek közé esik, mi kétségkivül elég hosszú idő arra nézve, hogy az évek útvesztőjében eltévedjünk. Némelyek azt sejtik, hogy III. Béla jegyzője volt,

Péter Pálnak hívták s erdélyi püspök volt; de ezen felfogásnak sok ellensége van. Művének czíme, mely a bécsi udvari könyvtárban fedeztetett fel: «Gesta Hungarorum» azaz a magyarok viselt dolgai, huszonnégy pergament lapon. A munka 57 fejezetben foglalkozik a magyar nép őstörténetével Álmos vezértől egész Taksony vezér koráig. Bárki volt az érdekes Névtelen, sok fejtörést fog okozni azoknak, kik ismeretlenségének homályából, alakját akarják az élők elé varázsolni. A tudománynyal itt a művészi képzelőtehetségnek kell szövetkezni; talán a kettőnek sikerülni fog a rejtélyt megoldania.

S most a dicső Hollós Mátyás korába kell átmennünk, hogy megismerkedjünk Magyarország legelső jogtudósával Werbőczy Istvánnal, a sokat magasztalt és még többször elitélt nádorral; ki egy mozgalmas és fényes élet után török kegyelemkenyéren mint Buda városának sokat zaklatott birája fejezte be életét. Werbőczy István született 1460-ban Verbőczön Ugocsa megyében, anyai részről mint a Szapolyai család ivadéka. Mátyás király figyelmét már mint budai diák magára vonta, s bécsi helytartójának kiváló figyelmébe ajánlotta. Tanulmányait a bécsi egyetemen folytatta s Rómában fejezte be s 45 éves korában 1505-ben az országbirói méltóságot viselte II. Ulászló bizalmából. Az irott törvények hiánya sokféle viszásságra adott alkalmat, a miért a király megbizta Werbőczyt egy irott törvénykönyv szerkesztésével. Igy jött létre a Tripartitum, melyet 1514-ben az országgyűlés is elfogadott és megerősített. De a mű kiadása anyagi okokból 1517-ig késett, a midőn az végre Werbőczynek, mint kir. személynöknek közreműködésével nyomtatásban is megjelent. A török veszély idejében ő eszközölte ki X. Leo pápa segélyét; az 1525-iki rákosi országgyűlésen pedig ő vette oltalmába a királyt a hazafiatlan főnemesség jogtalan támadásai ellen. Báthory nádorsága alatt Erdélyben keresett menedéket Szapolyai Jánosnál. A mohácsi veszedelem óta, rokona Szapolyai pártján találjuk; de tekintélye és befolyása rohamosan hanyatlik; mig agg korában a török segélyre és pártfogásra utalva dicstelenül fejezi be mozgalmas és fényben sem szükölködő életét. Azt beszélték, hogy a törökök megmérgezték.

Végre elérkeztünk a jelesek utolsójára, Tinódi Lantos Sebestyénre; ki eltérve a felsorolt nagyok dicsőséges küzdelmeitől, mint vándor dalnok, mint hegedüs tette nevét emlékezetessé; de mint ilyen méltán kiérdemelte nemzetének becsülését. — Született 1505-ben Fehérmegyében Sárbogárdon, szegény, nemes szülőktől. Előkelő jóakarók költségén neveltetvén, először mint Török Bálint titkárával ismerkedünk meg. Majd Daruvárott Verbőczy Imre tolnai főispán házánál tartózkodik; onnan Kassára megy, sokféle nélkülözésekkel küzdve. Bizonyára műveinek kiadása czéljából 1553-ban Kolozsvárra teszi át lakhelyét, hol 1554-ben megjelent «Krónika» czímű műve, mely főképen Erdély történelmével foglalkozik. Élete utolsó napjait Nádasdy Tamás udvarában töltötte el s meghalt 1554. vége felé. Tinódi Sebestyén legnagyobb érdeme, hogy egy oly időben énekelt, midőn mások hallgattak, megfélemlítve a szakadatlan harczi zajtól. Ő képviseli korának nemzeti irodalmát; melynek érdemes és becsületes munkása volt.

S midőn elvonultak a nagyok és jelesek előttünk, hogy nemsokára szilárd alakot öltve lelkesítsék a jövendő nemzedékeket a haza és a trón iránti hűségre és odaadásra, hangosan tör elő szíveinkből ez imába foglalt forró óhajtásunk: sokáig tarsd meg Isten királyunkat!

Budapest. *Dr. Lázár Gyula.*

A KÜLFÖLDI NŐI MOZGALOM.

1. Az angol nők.

Az utóbbi hónapokban az egész művelt világ hirlapjai élénken foglalkoztak az angol nőknek a szavazati jog elnyerésére irányuló kisérletével. Sokan gúnyolódtak és igyekeztek nevetségessé tenni a nők ezen törekvését; voltak ugyan egynehányan, a kik méltányosnak és időszerűnek tartották az angol nők igyekezetét, az ujságok egy része pedig közönynyel fogadta s a többi napihírrel együtt közölte e hírt is.

A milyen különböző módon szóltak az ujságok a tett kisérletről, oly egyhangúan konstatálták a törvényjavaslat harmadszori nem olvasása után, hogy a parlament tagjai visszautasítás formájával durván és kevés bölcsességgel megsértették az angol nőket. E törvényjavaslat harmadik olvasását megakadályozták ugyan azzal, hogy előrántottak hirteleniben egy másik javaslatot, a mely már jó régen pihent a poros akták közt s a mely javaslat még továbbra is ott pihenhetett volna, a nélkül hogy Anglia kárt szenvedett volna azáltal. Szólt pedig ezen javaslat arról, mily módon lehetne a — pardon! de hát az angol parlament is így fejezte ki magát — férges bevándorlók fürdését és ruháik desinfectióját kötelezővé tenni. Fűszerezték ezen témát a szónokok az által, hogy czélzásokat tettek az asszonyi szavazati jogra.

Az angol nők ezen, egyelőre vesztett csatából kettőt tanultak.

Először azt, hogy rosszul tették, midőn éveken át elvállalták a mindenféle kortesi teendőket, gyűjtötték fáradhatlanul a szavazatokat, végezték a választásokkal együtt járó irásbeli bizalmas teendőket s egy szóval megtettek mindent, hogy pártjuk jelöltjét

győzelemre segítsék a nélkül, hogy munkájuknak árt szabtak volna. Ezentul ők csak oly jelölteknek akarnak segíteni, a kik becsületszóval és irásban megfogadják, hogy minden erejükkel azon lesznek, hogy a nőknek a szavazati jogot megszerezzék. Vannak a mostani parlamentben is férfiak, a kik melegen támogatják a nők ügyét, de számuk elégtelen volt arra, hogy az ügyet diadalra segítse.

Másodszor: belátták az angol nők, hogy a szabad Angliában a hol a törvény megvédi az állatot tulajdonosával, a munkást munkaadójával szemben, a gyereket megvédi szülei akaratja ellenére is — csak egy jogtalan lény van, a kit ura kinozhat, üthet, verhet, kiűzhet a nélkül, hogy nagyobb bántódása lenne, ha csak véletlenségből agyon nem találja ütni — s ez az egy lény az angol férfi rabszolgája — az angol nő.

Az angol nő urától el nem válhat, ha csak valamiképen be nem tudja bizonyítani, hogy az következetesen kegyetlenül bánt vele s következetesen ütötte, verte, életét veszélyeztette. S ekkor is a biró jóvoltától függ, minek minősítse a bántalmazásokat. Voltak már esetek, hogy a biró elutasította a panaszttevő asszonyt, hogy miután a férj őt 3—4 hétig nem ütötte, nem kinozta: következetes kegyetlenségről szó sem lehet. S hogy milyen fogadás várt az asszonyra otthonában e salamoni itélet után, azt mindenki elképzelheti.

Most egynehány év óta rendelkezhetik a nő szabadon a hozott vagyonnal és a keresménynyel, a melyet házassága alatt önálló munkával szerez. A közös vagyon semmi részével a nő nem rendelkezik.

A nők azt kivánják, hogy egyforma kötelességgel egyforma jog is járjon. Ők nem kivánnak kétféle jogot: nőit és férfiúit, csak emberi jogot kivánnak. Mint a hogy ő rajtuk nőkön is behajtják az adót, tekintet nélkül, hogy ők csak gyenge nők, adják meg nekik azokat a jogokat is, a melyek férfiak számára az adófizetéssel egybe vannak kötve.

Hogy a nő adott körülmények közt felér egy férfivel, azt legékesebben bizonyította az angolok királynője: Viktoria. Midőn ő

mint 18 éves gyermek-lány trónra lépett, a királyság intézményének Angliában édes kevés barátja volt. Közvetlen elődjei úgy nyilvános, mint magánélete nem arra való volt, hogy az angol népet tiszteletre késztesse királya iránt. És az asszony megtalálta a módot arra, hogyan kellett megtisztítani a társaságot a sok mindenféle undorító bűntől, szenvedélytől, a mely lábra kapott volt. A párbajozást, a mely mániává fajult volt a hadseregben s társaságban, a mely százával szedte évenkint áldozatjait, kiirtotta gyökerestől a társadalomból. Ha ma valaki Angliában egy embert akárminő okból párbajra hína ki, feleletül egy jól alkalmazott ökölcsapást nyerne, vagy egy idézést a törvény szine előtt megjelenni, a hol lehetség szerint védekezhetik a gyilkossági kisérlet vádja ellen. Hogy az asszony objectiv tud lenni, arra is Viktoria királynő tanította népét. Bármily ellenszenvvel viseltetett akármilyen politikus személye iránt, ha az ország java megkivánta meghitta oly állásra, a mely mindennapi érintkezésre késztette a királynőt ellenszenves emberrel. És bár évekig tartott volt légyen, az ily érintkezés, soha az illető a királyi ellenszenvet szóban vagy tekintetben észre nem vehette.

Az angol nők nem csüggednek el. Veszteségük csak szaporitotta híveik számát s így legalább eddig is már nyertek valamit. És nem csüggednek el az angol nők, mert ragyogó példakép áll előttük egy férfi martir, a ki végigvándorolta már azt a kalváriát, a melyre az emberiség szeretete mindenkit visz, a ki segíteni akar a nyomorulton, a szegényen, még mielőtt a nagy többség ezen segítség szükséges voltát belátná.

Ezen férfi Lord Shaftesbury volt. Ő is éveken át küzdött a munkás gyermekek megvédelmezése érdekében. Irtózott attól a gondolattól, hogy a gazdag büszke Angliában legyen egy pária osztály, a melyben a gyermeknek sohase legyen gondtalan élete, sohase legyen szabadsága játszani, ha bár az utcza porában is. Fájt a szíve, ha látta, hogy 4, 5, 6 éves gyermek napi 12—16 órán át a szövő vagy fonó gép mellett áll. Fellázadt benne az angol szabad ember, ha a kőszénbányák legmélyén látta a 6, 8, 10 éves majdnem tökéletesen meztelen fiúkat és leányokat, övvel dereku-

kon, az övhöz csatolt nehéz vasláncot lábaik közt áthúzva, négykézláb vonni a megrakott szenes kocsikat. És midőn az angol parlamentben, a mely oly büszkén hangoztatja keresztény rabszolgafelszabadító érzelmeit, mindezt szóba hozta és kérte a képviselőket, fogadnák el a törvényjavaslatot, a mely megtiltja a gyárakban és bányákban a 12, illetve 16 évesnél fiatalabb gyermekek alkalmazását, gúnyos mosolylyal azt válaszolták neki: hogy Anglia gyapotipara tönkre menne a gyermekmunka nélkül s hogy egy egyén érzelgése miatt nem tehetnek tönkre egy virágzó iparágat; különben beteges érzelgésnek nyilvánították a lord kívánságát. Lord Shaftesbury azonban abból a jó szívós angol fajtából való volt, a mely a föltett szándéktól el nem tér. És végre sok-sok évi keserves küzdelem után elérte a czélt: a gyermekeket megvédi a törvény, még a szülők akaratával szemben is. És Lord Shaftesbury nyugodtan pihenhetett, százezernyi gyerekseregt mentett meg Angliának.

Az angol nők második sérelmét képezik a legutolsó hetekben lezajlott cambridgei utczai botrányok, a melyek a nőknek szóltak. A nők azt kérték, hogy miután az egyetemre menő leányoknak ugyanazon vizsgákat kell letenni, ugyanazon tanulmányokat végezni mint a férfiaknak, adnák meg nekik is az egyetemi czimeket és rangot, a melyekre a férfitanulók sikeres vizsgák után igényt formálhatnak. Az egyetemi tanács összeült s hosszas, részben heves tanácskozás után nagy többséggel megtagadta a nők kérését. De ezzel még nem volt mindennek vége. Anglia jövendőbeli kormányzói, a jövő század szellemi vezetői, a férfihalgatók viharos tüntetéseket rendeztek a város utczáin s a végfelvonás a rendőrségen játszódott le, a hová nagy számmal kellett őket bekisérni. Ezután irásban nyilatkoztak az ifjak s több neves napilap megnyitotta nekik hasábjait. Fő érvük a nők egyetemi egyenjogosítása ellen az volt: a kik soha egy fillérrel sem járultak hozzá az angol egyetemek dotálásához, azok ne kívánják élvezni az egyetemek jövedelmét és jogait. T. i. az egyetemi czímek igen sok esetben javadalmazással járnak.

Itt is elvetették a sulykot az angol ifjak. Pedig hát az nem volt szükséges. Egy kis fáradtsággal megtalálhatták volna az egye-

temek alapító okmányait s valószinűen nagy meglepetésükre ott következőket találtak volna: a 17 cambridgei college közül 10 vagy nők által alapíttatott, vagy bőséges adományaik által lett újból szervezve. T. i. Clars-Hall-t 1326-ban újra szerveztette Elizabeth de Burgh, Pembroke-ot 1343-ban alapította Pembroke grófné, Queen'st 1446-ban anjoui Margit, Queen'st újból szervezte IV. Edward neje Erzsébet, Christ'st 1505-ben újból szervezte a Richmondi grófné, St. Johnst 1511-ben alapította ugyanaz, Trinity-t gyarapította 1546-ban Tudor Mária, Sidney-t alapította 1598-ban Lady F. Sidney, sussei grófné.

Erzsébet angol királynő incorporálta a 17 colleget s adta meg ez egyetemnek mindazon jogot és kiváltságot, a melyet mind maig élvez.

Harmadik panaszuk az angol nőknek, hogy az állam nem érdeklődik a nőkérdés iránt, nem nyújt a tanult nőknek alkalmat arra, hogy tanulását államszolgálatban értékesíthesse. Eddig csak a posta- és távirdahivatal nyitotta meg előttük ajtajit. Ugyanazon kötelességekkel mint a férfiakéi, de kevesebb fizetéssel s házasság esetén rögtöni elbocsájtással. Az angol nők ezt sem tartják méltányos eljárásnak, de hát egyelőre belé kell, hogy nyugodjanak, mert nem áll hatalmukban rajta változtatni.

Államilag kinevezett gyárfelügyelőnő is van Angliában, de még elenyésző csekély számban, s mint a postáknál látjuk, — bár kötelességeik a férfiakéval tökéletesen megegyeznek s eddigi működésük teljesen sikeres volt, a fizetés — sajnos, igen különböző a férfiakétól. Egy gyárfelügyelőnő a ki már több év óta kitünően működött, a közelmult hetekben ezen okból le is mondott állásáról. Helyét egyelőre még nem töltötték be.

Ennyit tett az állam, mint olyan a nőkért. A többit mind, mind a nők csinálták. Ők adták össze a pénzt collegekre, a hol leányok nőtanárok vezetése alatt egyetemre kerülnek, ők nyitnak ernyedetlen szorgalmuk s következetességük által önmaguknak új pályát s valószinűleg elnyerik ma-holnap a szavazati jogot, mely most legfőbb kivánságuk, mert annak gyakorlása által segíthetnek a gyöngébbeken.

Az angol orvosok annak idején dühösen kikeltek a női orvosok ellen, de hiába. Ma az angol orvosnő már nem csak megszokott alakja a társadalomnak, hanem egyszersmind annak igen nagyrabecsült és tisztelt tagja. Van Londonban egy nagy kórház, a melyet nő igazgat, női orvosok végezik a legfontosabb műtéteket, női ápolónők ápolják a betegeket. S ezrekre megy évente az itt ápolt betegek száma s a bejáró betegek száma szintén csodásan nagy. Pedig hány beteget kell elutasítani, mert kifogytak a helyből. E kórház híre és közkedveltsége napról-napra terjed.

A londoni orvosi kamra egyik kerületének épen az a férfi-collegái által megválasztott nő az elnöke, a ki miatt hajdanában, kezdődött az ádáz harcz a női orvosok ellen. Ma már másként állnak a dolgok.

144 kereskedelmi utazót is mutathatnak fel az angol nők, a kik a legkülömbözőbb szakmákban utaznak; egynehány hölgy nagy vasgyárakat képvisel főnökjeik nagy megelégedésére. Vajjon miért ne? Ha férfiak női divatárukat árulnak miért ne kínálhassanak a nők vasárukat? Az arány a férfi- és női kereskedelmi utazók közt még nem kedvező, mert a 144 nővel 40,000 férfi áll szemben, de hát a kezdet megvan s ez a pálya minden vállalkozó nő előtt nyitva áll.

Nem nők által alapított intézetek közt egyelőre csak egy van Angliában, a mely egyforma mértékkel méri a tehetséget, legyen az nő vagy férfi. Ezen intézet a királyi zeneakadémia, 1822-ben a Westmoreland-i gróf, akkor még Lord Bargherst alapította IV. György patronatusa alatt. Ezen intézet egyenlő kötelességért, egyenlő eredményért egyenlő jogot is ád. Az ösztöndíjak legnagyobb részeért egy évben férfi, a másik évben nő pályázhat csak. A sikeresen letett záróvizsga épúgy jogosítja a nőt, mint a férfiut, hogy neve után tehesse az Associale of the Royal Academy of Musik czímet, s midőn pályáján sikeresen müködött, épúgy befogadja az akadémia a nőt mint a férfiut a Jelow of the Royal Academy of Music-nak. Több év óta női tanárokat is alkalmaz az akadémia.

Az angol festészeti akadémia megnyílt ugyan a nők előtt,

de egyenlő jogot nekik a férfiakkal nem ad. A hatvanas évek közepéig csukva voltak az akadémia kapui a nők előtt, de a mit az erő nem tudott elérni, azt elérte a csel. Az akadémiába való felvételt egy jónevű mester műtermében festett kép alapján lehetett kérni, természetesen csak férfiaknak. Miss Herford, egy kiválóan tehetséges fiatal leány Mr. Heatherley műtermében festett s annyira könyörgött mesterének, segítene neki az akadémia zárt kapuit megnyitni a tehetséges nőknek, hogy Heatherley végre ráállt. A kép meg volt festve, Mis Herford csak neve kezdőbetűivel signálta s Heatherley mint mester ellenjegyezte. A kép kiváló tehetségről tanuskodott s a névtelen fiatal «festőt» az akadémia növendékei sorába felvette.

De mily nagy volt iszonyatuk, midőn a várt oroszlán sörényű bársonykabátos ifjoncz helyett egy fiatal hölgy jelentkezett! Az akadémikusok azonban voltak oly emberségesek, hogy a mit a tehetségnek megadtak, azt nemre való tekintethez többé nem kötötték.

A kapu ettől fogva nyitva áll minden tehetségnek. De szegény Heatherleyt sokáig üldözték segédkezéseért. Az akadémiai czímeket azonban nőknek mind mai napig meg nem adják.

Panaszkodnak az angol nők, hogy a czéhek bezárultak előttük. Azelőtt, a régi jó időkben, egy czéhbeli mester leánya kérhette a fölvételt a czéhbe, ha a kellő képzettséggel birt, s fölvették. Ily módon folytathatta az apai üzletet, mindig itt volt a czéh, a mely érdekeit megvédte. Ma a czéhek már csak mint politikai testületek működnek, óriási vagyon fölött rendelkezvén, a mely parlagon hever. Egy évben díszebédekre 100,000 forintnál többet is költenek, de nem annyit jótékonyságra. A nők kérik most a régi czéhek helyreállítását és követelik, hogy nekik benne megadják az őket megillető helyet. Követelik. hogy az óriási czéhvagyont ne költsék csupán csak díszebédekre, állítsanak fel ipariskolákat mind a két nembeli iparos ifjúság számára, állítsanak czéhbeli kórházakat, segítő egyleteket.

A londoni kertész czéh ez év elején tagul fogadott egy fiatal hölgyet, a ki egy kitünő, önálló kertészeti kézikönyvet irt. Egy czéh

újból megnyílt a nők előtt; a mit egynek megadtak, a másiktól sem fogják megtagadni.

Az angol «vestry»-kben jutott a nőknek is hely. Ezen intézmény körülbelül a községi tanácsnak felel meg. A nők ezen tanácsba évszázados jognál fogva választók, tehát választhatók is. És itt még a nők szavazati jogának semmiféle káros hatását nem érezték. Igen jó munkát végeztek a nők mint iskolaszéki tagok, szegénygyámok és egészségügyi felügyelők. Ez utóbbi intézmény úgyszólván kiegészítése a női ipar vagy gyárfelügyelőségeknek. Az egészségügyi felügyelőnek alkalma nyílik ellenőrizni, miként hajtják végre a gyárak a törvény követelményeit, továbbá megfigyelhetik, mily hatással vannak az egyes iparágak a nők egészségére és szervezetére. Azonkívül igen pontos statisztikai adatokat gyűjthettek arra nézve, mily arányban űzik a nők a gyárimunka egyes ágait. Egyesek ugyan nem látják még be, mily üdvös e női egészségügyi intézmény; de a józanul gondolkozók már rég megértették, mily üdvös, ha oly munkát, a mely mind a két nemet foglalkoztatja, mind a két nemből álló felügyelő bizottság ellenőrizi, hogy túlkapásoknak, igaztalanságoknak elejét vegye. Hogy ily igaztalanságok sujtották a nőket, ezt bizonyítja egy példa a XVIII. századból, a midőn a czéhekben már csak kizárólagosan férfiak uralkodtak. Több szabó czéh eltiltotta ugyanis, hogy nők is foglalkozzanak a női ruhák készítésével. Hosszas harcz és küzdelem után nagy kegyesen megengedték a nőknek, hogy felső és alsó szoknyákat készíthessenek, de a ruhaderekak és még inkább a fűzők gyártását és elárusítását kizárólagosan a férfiszabóknak tartották fent.

Érdekes ezzel szemben, hogy most Angliában a férfiak kikelnek a fűzők ellen, egészségtelennek, csúfnak declarálják s következtetnek a fűző túlságos használatáról a szellemi tehetségre. Pedig, a mint látszik, az angol nők itt is áldozatai a férfiaknak. Azok készítették s adták nekik a fűzőt! Ha pedig a teremtés remekje, a férfi fenkölt ihlettel nem tudta előre látni, hogy a fűző használata idővel hová vezetend, honnét tudta volna a gyönge alárendelt nő, az engedelmes játékszer?

A szabóczéhek akkoriban, midőn megadták a nőknek az

engedélyt szoknyát varrhatni, a czéhbe őket ugyan föl nem vette, de a czéhbeli adót pontosan és szigorúan behajtották rajtuk.

Most már nem érik be a nők a szoknyavarrási engedélylyel; most már többet kérnek. Az utolsó hetekben ausztráliai lapok közölték a hírt, hogy egy fiatal angol hölgy folyamodott a tengeri hatóságokhoz, le kivánván tenni a kormányosi vizsgát. Kérelmének egyelőre eleget nem tehettek, mert nem töltötte még a törvény által előírt négy egész évet tengeren. Ezzel kapcsolatban több érdekes esetet említettek a hírlapok. Voltak ugyanis már többen a nők közül, a kik sikeresen működtek mint hajós kapitányok. Egy igen érdekes eset a két Miss Miller esete. Atyjuk e század első évtizedei egyikén vagyonbukottlan elhalálozván, özvegyén s számos családján kívül csak egy vitorlás fahajót hagyott hátra, a melynek ő volt a tulajdonosa s kapitánya. Legidősebb leányát Betsyt már évek óta vitte volt magával hajózásai alkalmával. Apja halála után Betsy beállt anyjához kapitánynak, magával vivén hugát Hannaht. Éveken át folytatták e mesterséget s a mellett, hogy anyjukat s testvéreiket tisztességesen elláthatták, apjuk hátrahagyott adósságait is tökéletesen törlesztették. Betsy a hatvanas évek végén halt meg, Hannah egyedül folytatta mesterségét a hetvenes évek közepe tájáig, a midőn a Phinsoll törvény életbelépése után a szegény öreg rozoga fahajó már nem felelt meg a kivánt biztosságnak és így feldarabolásra eladatott. Hannah Miller ekkor visszavonult a tengerészi pályáról és 1890-ben halt meg Skóciában 82 éves korában.

Még eklatánsabb példáját annak, hogy a kisebb agyu nő is képes a mathematikai magaslatra emelkedni, adta Mrs. Janet Taylor, a ki egy kikötővárosban tengerészeti akadémiát nyitott s ott nagy sikerrel készítette elő a jelentkező tengerészeket s kormányosi és kapitányi vizsgákra. Igen kitünő eredménnyel működött, úgy, hogy a tengerészek közül sokan, a kik később önállósitották magukat s hajókat vásároltak, őt bizták meg a hajó asztronomiai és más műszerekkel való felszerélésével, a műszerek pontos beállításával, az eltérések jegyzékeinek elkészítésével stb. S hogy igen nagyra becsülték volt tanítványai, annak bizonyitékát adták nem rég, a midőn

egy nyelves kis tengerész kadettecske az ujságokban azon véleményének adott kifejezést, hogy Angliában sohasem volt férfi, a ki ne röstelte volna egy asszonytól tanulni. Neki rontott egy egész sereg tengerész, a ki mind Mrs. Taylort tisztelte tanítójaként s csunyául lehordták a kis kadettet. S azt kivánták, bár csak volna több oly asszony Angliában, mint a milyen Mrs. Taylor volt.

Hogy oly esetben, ha a kapitány, kormányos beteg lett, ragályos betegség tört ki a hajón, hogy ily esetben a kapitány neje sikeresen vitte be a hajót rendeltetési helyére, az köztudomású, Amerikában már több év óta működnek nők mint hajós kapitányok.

Az angol nők most már végleg megunták az örökösen rájuk halmozott gúnyt és ócsárlást s most kezdenek visszavágni. Első gyümölcsét a visszavágásnak egy ismert angol politikus Mr. Labouchère élvezhette. Az igaz, hogy éveken át rászolgált. Legujabban nekirontott a nőknek a szavazati jog elnyerésének kisérlete alkalmával: hogy mernek, úgymond, az angol nők oly jogot követelni, a mely megilleti a férfit, a ki hazájáért küzd, szenved, ők, a kik soha semmit sem tettek a hazáért? A nők aztán ezzel feleltek:

1. Anglia az általános hadkötelezettséget nem ismeri.

2. Évről-évre kénytelen a hadügyminiszter az ujonczok méretjeit leszállitani, mert évről-évre satnyulnak a férfiak s nemcsak az alsó néposztályok férfiai.

3. Statisztikailag bebizonyitott tény, hogy Anglia női évről-évre erősebbek, nagyobbak lesznek.

4. Hát Mr. Labouchère sohasem néz tükörbe? nem látja, hogy mily vézna, satnya emberke. Ő meri tán állitani, hogy ő tudna kardot rántani hazája védelmében?

5. Hát az a sok ezernyi angol ápolónő, a ki mindenütt található a földgömb kerekségén, a hol angol tanyáz, a ki mindenütt ott van, a hol pestist, cholerát, diphteritist, tifuszt, fekete himlőt, sárgalázt ingyért osztogatnak, ezt a sok ezer főnyi lánysereget nem lehetne-e némileg a hadsereggel egyenértékűnek elismerni? Nem szolgálják ők is az angol hazát, azt a hazát, a mit a férfi katona jó pénzért, elismerésért szolgál?

Az angol napilapok egyrésze csufolódva fogadja a nők törekvéseit.

Nem egyszer festenek hangulatos képeket a jövő századból, a midőn már a férj csak házi asszony s az asszony kenyérkereső lesz. Ilyen gúnyképek a következők: «Az asszony híres sebész, a ki végzett nagy műtét után fáradtan jő haza. A jó kis férj eleibe fut, leveszi kalapját, utczai czipőit, hozza a melegített papucsot és a jó theát s végre leül a szőnyegre felesége lábai elé. Az asszony gyöngéden simogatja férje haját s búsan szól: «Bizony, bizony kicsi férjem, csunya a világ, nehéz az élet annyi szenvedés, annyi betegség az életben, jó neked, hogy itthon ülsz, minderről nem tudsz semmit. De mégis megörültem ma, midőn hazajövet a mi utczánkon egy gyönyörű gyermeket láttam. Oly szép volt, oly bájos szőkehajú, kékszemű. De egy nagyon rongyos, piszkos, piros bluz volt rajta. Vajjon kié lehet?» S a férj mondja «Légy boldog édesem, ő a mienk.»

Egy amerikai nagy kórházba, a melyet szintén kizárólagosan nők vezetnek, jött egyszer egy japáni clown és felvétetni kivánta kicsi kétéves fiát, a kin kisebb fajta műtétet kellett végezni s a kit nem ápolhat otthon, mert pár nap mulva circusza nyugatnak indul több havi útra. Elhozta a fiut s összes garderobját, s mert az ápolónőknek megtetszett a kis kefehajú sárga japáni baby, szabad idejükben játszottak vele. Megcsodálták remekül himzett ruhácskáit, a pókháló finomságú kicsi ingeket, a selyem himzésekkel gazdagon ellátott ruhácskákat s a midőn a clown megint eljött s feleségét is elhozta, megdicsérték a hölgyek a kicsi nőt szorgalmáért s ügyességeért.

De a japáni menyecske rázta fejét s boldog mosolylyal mutatván férjére, tört angolsággal iparkodván a hölgyekkel megértetni, hogy az ura szabja, varrja, himezi, mossa, vasalja az összes ruhákat, ő fésüli a feleségét, ő főz.

Az ápolónők elhallgattak s hosszú csönd után lehetett hallani egy álmodozó hangot: «Hát Japánból jön majd az új férfi?»

De az angol nő nem igen törődik a rája halmozott gúnynyal. Szabadságot kiván, az udvariassággal, a mi eddig egyedüli része

volt, betelt szabadságot kér szabadon, tehetségéhez mérten fejlődhetni, szabadságot neme gyöngébbjeit megvédhetni.

Az angol női mozgalomra jellemző, hogy vezetői mind társadalmilag előkelő állásokat foglalnak el, vagyonilag mind függetlenek. Az angol peerets küzd a munkás asszony érdekében, az angol főúri hölgy emberi jogot akar nyerni a proletár asszonynak. Az angol női mozgalomnak nemes czéljai ezek: az erősnek tehetségeihez mért szabad fejlődést, a gyengének védelmet s minden angol nőnek *emberi* jogot biztosíthatni.

És Viktoria királynő 60 éves uralkodása jubileuma alkalmával az angol férfiak legjobban tudták volna kifejezni iránta érzett hálájukat s tiszteletüket, ha ekkor teljesítik a nők legfőbb vágyát s felszabadítják őket.

Ha beteljesül az angol nők e legfőbb vágya, s a névleg szabad Angliában az utolsó rabszolga: a nő is szabad lesz; ha a nőt az őt megillető helyre teszik férje oldalára munkatársnak, segítő barátnak: Akkor az angol nőkérdés örök időre, igazságos, szerencsés megoldásra lel. És akkor örömtelten, ujjongva adják meg az angol nők a mindenféle adó rájuk eső részét, mert teljesítve lesz kívánságuk: «Egyforma kötelességért, egyforma jog.»

Budapest. *Sulyok Ilda.*

A SZÁMOK MULTJÁRÓL.

Ismeretes tény, hogy a mindennapi dolog elveszti előttünk az ingert és többé nem feltünő, mit ifjuságunktól kezdve magunk látunk és végezni szoktunk. Ma senkise találja többé csodálatosnak, ha valaki hat számjegyből álló számmal tud szorozni vagy kivonni.

Tekintsünk azonban vissza a multba s látjuk, hogy évezrek előtt csak igen keveseknek jutott a számolási genialitásból, kik a számolási operatiókat biztonsággal végezték és a legtekintélyesebb mathematikusok nem tartották méltóságuk alanti dolognak, a szorzás és kivonás műveletekről könyveket irni. Ebből azonban nem szabad kötetkeztetnünk, hogy azon korban kevesebb éleselméjű számoló volt, mint van jelenleg. Az egyszeregyet ép úgy gyakorolták mint mi, sőt a fejbeli számolásban fölülmultak. Az ok, mely miatt a régiek, a görögök és a rómaiak aránylag a számtudományban nem jutottak messzebbre, magasabbra, főképen azon mód és szokásban keresendő, a hogy számjegyeiket irták, a mint irásbelileg számoltak. A tulajdonképeni számvetést sem a görögök, sem a rómaiak nem ismerték, mert a számok, melyet használtak, a számoláshoz alkalmatlanok voltak. A római számokat még mai napon is használjuk számozásra vagy egyszerű számjegyek gyanánt; ha azonban kisérletet akarnánk tenni, azokkal számolni, nemsokára nem kis zavarba jönnénk. A rómaiaknál hiányzott a nálunk nélkülözhetlen nulla, azonkivül a számok leirása is nagyon eltérő a mieinktől. Mialatt mi az összes kigondolható számokat a nulla és 1-től 9-ig terjedő számjegyekkel vagyunk képesek kifejezni, addig a rómaiak számrendszerében az 50, 100, 500, 1000 és stbt. külön jegygyel irják. Nemcsak ebben rejlik a különbség, hanem abban is, hogy a számok a számjegyekből miképen állíttattak össze. Pl. ezen szám

52, felfogásunk szerint öt tizes és két egyesből áll, ha e számot a számrendszerünknek megfelelően római számjegyekkel irjuk, az így történik VII., de a rómaiaknál ez 7-et mutatott, vagy pedig ezen szám IV., a mi számjegyeinkkel irva 15-öt fejez ki.

Mi a számolás azon módját, hol a számjegyeknek helyi értéke is van s 10. alsóbb egység képezi a felsőbb számot, tizes számrendszernek mondjuk. Az ókorban egész nyugoti művelt világban ez a számrendszer ismeretlen volt és ezért a számolásnál számjegyeket nem is használtak. Könnyebb feladatok fejben számittattak ki, melyhez az ujjakat vették segítségül; az ujjakkal való számolásban főképen a görögök és rómaiak nagy tökéletességhez jutottak. Magától értetődik, hogy a tanuló ifjuságnak az egyszeregyet alaposan kellett ismerniök és gyakran megtörtént, hogy a római-iskolamesterek energicus módon, bottal kezökben voltak a tanulók emlékező-tehetségének segítségére.

Az ó-korban a nagyobb számtani feladatokat számoló táblán végezték, mely táblát a rómaiak abakusnak, a görögök abax-nak neveztek. E számoló tábla hosszú időn át egyedüli segédeszköz volt nehezebb feladatok kiszámításánál, sőt ezen eszközt még a középkorban is használták a mikor már számjegyekkel is dolgoztak, mely utóbbi felette lassan honosodott meg.

Az *abakus*, vagy a rómaiak számoló táblája különféle (fa, kő, vas) anyagból készült; 8 hosszú párhuzamosan futó mélyedés volt beléjük vágva s mindegyikben 4 tolható gombocska volt, ezeknek megfelelően volt feljebb 8 rövidebb párhuzamos mélyedés egy-egy gombbal.

A hosszabb mélyedés fölött a következő jelek állottak:

I	X	C	(I)	((I))	(((I)))	$\overline{\text{X}}$
	tiz	100	1000	10000	100000	millió

A négy gomb a megfelelő értékű egyes, a rövidebb mélyedésben fölötte álló egy gomb pedig 5-öt jelentett, tehát minden sorban 9 egység volt s így 9 millióig lehetett az abakuson számolni.

A zárdai iskolákban az abakus *csoportos* abakussá válik pl. 1876-ot így jelölték:

$\overline{\overline{X}}$	$\overline{I}$	C	X	I
	I	VIII	VII	VI

Még Nagy Károly idejében a tizedes számjegyek használata a keresztény országokban ismeretlen volt, bár az araboknál ezen időben már nagyon is el volt terjedve. Az arabok utján terjedt el a számolás uj művészete sok nehézséggel a keresztény országokban, hol csak a 15—16. században szorította ki a számolási táblákat. Már az 1000-dik év körül kidolgozott elmélkedések jelentek meg, melyek az abacuson való számolási módot fejtegették, mely fejtegetéseket II. Sylvester pápa dolgozott ki, Gerbert név alatt tétetett közzé, a miért is Gerbert-féle mathematica név alatt ismeretes. Gerbert a számolási magyarázat által valami tökéleteset nyujtott, a mennyiben az abacus számolási módját egyszerűsítette, bár a számjegyekkel való számolás és a nulla használata ismeretlen volt előtte is.

A mint tudjuk, jelenlegi számolási módunk az araboktól származik, a dicsőség azonban mégis az indusokat illeti, kiktől az arabok e mesterséget tanulták. Hogy mikor kezdtek legelőször 10 rendszerű számjegyeket használni, azt megállapítani nem tudják, csak annyit tudunk, hogy Kr. u. 400 évvel ezen számjegyek már használatban voltak, azonban nem valószinűtlen, hogy számjegyeink használata még régibb keletű. Kr. u. 476-ból fenmaradt egy indiai mű Ariabhattától, melyben a hármasszabály és vegyítési számolás tárgyaltatik és taníttatik. Egy második kimerítő mű 598. évből, Brahmeguptától maradt meg; egy harmadik mű 1114-ből Bhaskara Acaryától, mely utóbbi igen complikált feladatokat tartalmaz, melyek az egyenletek segítségével oldatnak meg.

Nem lesz érdektelen ezen indus könyvekből egy-két példát bemutatni:

Brahmegupta példáiból: «Egy derékszögű háromszög területe $122\frac{1}{2}$, oldala $10\frac{1}{2}$, mekkora a magasság? — Egy kis fiu $\frac{1}{4}$ aranyat kapott; 6 napon át kereskedik vele, kiadás és bevétellel annyija van, hogy naponként az eredeti összeg és annak fele, harmada, negyede, ötöde, hatoda, hetede; mennyi a hetedik napon a nyeresége?»

Bhascara példáiból: «Egy csomó lotus virágból $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{5}$ és $\frac{1}{6}$-ot az isteneknek adnak, a megmaradt 6-ot a tanítónak, mennyi volt a virág? — Édes szép Lilivali, olyan a szemed mint egy fiatal őznek, mondd meg milyen számok jönnek ki ha 135-öt 12-vel szorzunk? — $\frac{2}{3}$-ot egy dramma feléből adott valaki egy koldusnak; ha a törtek *subdividálásában* jártas vagy, mondd meg gyorsan menynyit adott a fösvény?»

E nevezett művekben a 10-es számrendszer képezi az alapelvet, minden számot kilencz számjegy és a nulla segítségével ír le, tehát a maihoz hasonlóan. Az indusoknak az 1—9-ig terjedő számok kifejezéséhez többféle jegyűk volt. Igy az abc-jük első kilencz másalhangzóját is használták, sőt az abc-jük 11—19 mássalhangzói is szám gyanánt fordultak elő, az összetett és egyszerű magánhangzók pedig a nulla helyett voltak. Miután betűk segítségével fejezték ki a számokat, ezért módjukban volt a kivánt szám kifejezésére a betűkből oly szavakat alakítani, mely szónak meg volt a maga sajátságos értelme. Az igy alakított szavakból versek készültek, mely versek a számtani feladatot képezték. Az ilyen vers könnyebben megmaradt az emlékezetben, miáltal a számtani feladat megoldása és megtartása könnyitve lett. Valóságban, az ó-indiai számtani feladatok mindegyike poeticus alakban mutatkozik, mely előadási mód legjobban ismerteti a nép izlését, szellemi tehetségét, mely kiválóan kitűnő emlékezőtehetségből áll, és a mely minden szellemi terméknél egy bizonyos mystikus burkolatot szeret. Más tekintetben azonban az ilyen költői előadás megakadályozta azt, hogy idegen népek az indiai bölcseséget könnyen elsajátítsák és ebben rejlik az ok, hogy az indiai számművészet aránylag hosszú időn át az indiai nép mély titka maradt.

Az indusoknak a számolása természetszerűen a modern methodussal nagy hasonlatossággal bir. Az összeadás és kivonás

majdnem úgy gyakoroltatott, mint azt ma teszszük. A kivonásnál a kölcsönvevés szabálya állott, az összeadásnál ép úgy jártak el, mint azt ma gyakoroljuk. A szorzás azonban már egészen másképen történt. Ugyanis a szorzó egyesével megszoroztatott a szorzandó minden számjegye, azután a következő számokkal folytattatik a szorzás.

Az egyesekkel való szorzatot az alsó sorba helyezi, a tizesekkel való szorzatot a fölötte levő sorba, még pedig mindegyik számot egy-egy diagonalis által elválasztott koczkába, azután az együvé tartozókat ferde irányban összeadta. Igy:

283 X 25 =

	2	8	3	
2	4	1 6	6	
5	1 0	4 0	1 5	
7	0	7	5	= 7075

Kevesebb pontossággal végezték a kivonást. A fennmaradt adatok nem tiszták és érthetetlenek. Az indusok a törteket is ismerték. Megkülönböztettek törzs és egyéb törtet. A leirása a törteknek megegyezik a mieinkkel, csakhogy a kis vonal, melyet mi a törtek leirásánál használunk, — náluk elmaradt. Különben az indusoknak nem négy, hanem hat alapműveletük volt, mert ők a gyökvonást és a hatványozást az elemi számadáshoz sorozták.

Hogy mely időben sajátitották el az arabok az indusoktól a számművészetet, az meg nem állapitható. De az elég biztosan ki van mutatva, hogy daczára az indusok titkolódzásának, az arabok a dolog magvát kitalálták, mert már kezdettől fogva 9 jegyet használtak a számok leirásához és a nulla helyett egy kis kört vagy egy pontot használtak. — A khalifák udvarában folytatott mozgékony, tudományos élet jó alkalmat szolgáltatott a számtudomány további fejlesztéséhez. Bagdad 754—775-ben a tudósok gyülőhelye volt és ezen tudósok között az indusok nem kis helyet foglaltak el, kiknek tanitói tevékenységük oly termékenyitő hatással

volt, hogy Al-Mamum uralkodása alatt (813—833.) Harun al Raschid második fia Mohammed ben Musa Alkharecmi a hires arab mathematikus a khalifa meghagyása folytán a szám — és algebráról oly 2 kötetből álló művet irt, mely a későbbi évszázadokban is minta gyanánt szolgált.

Az arab tudomány és számművészet gyors terjesztéséhez kedvező alkalmat szolgáltatott az, hogy az arab birodalom és az arabok hatalma ez időben mindinkább nagyobbodott. A Bagdadi iskolákhoz hasonlók állíttattak fel Basraban, Bochara, Fezben stb. és a mikor Omajjade Abderrahma 756-ban Kordovában a spanyol khalifát alapította, hol utódja III. Abderrahma a legrégibb spanyol-arab iskolát 912-ben állította fel s igy az indusok számolási rendszerűknek elsajátítása a nyugoti keresztény országokhoz közelebb jutott. Hogy a keresztény országokban csak századok mulva ismerték meg és kezdték gyakorolni az indus számolást, oka abban rejlik, hogy abban az időben kevesen voltak azok, kik az irás- és számolásban gyakorlottak voltak, — részben pedig akadályul szolgált azon ellenséges hangulat, mely a keresztények és mohamedánok között fennállott. Igy történt meg az, hogy csak a 12., 13. században jutott az arabok számtudományából egyes gyér közlemény a zárdákba, mely tudomány egyedüli művelői a szerzetesek által félremagyaráztatott és a régi Abacus módszerével kevertetett össze.

A számjegyek használatának horderejét tekintve, elmondhatjuk, hogy e felfedezés joggal tekinthető az emberi ész legszebb és legmagasztosabb művének. Általa adatott sok hatalom helyett egy oly nyelv, mely nélkül nehezen értük volna el a jelenlegi magas műveltséget. Mi lenne az ipar és kereskedelem számjegyeink nélkül? Sok, sok irányú tudomány nem léteznék, hogyha ma is az abacusra volnánk szorulva. Azon első genialis gondolat, minden számot 10 számjegygyel kifejezni, megszabadított bennünket egy oly bénító bilincstől, mely a classicus ó-korban a legszélesebb eszű gondolkozókat is tartóztatta, technikai és tudományos kutatásaiban egy bizonyos határt átlépni és a modern műveltséghez szükséges legmagasabb és nélkülözhetlen segédeszközökhöz az utat megtalálni.

Ma már el sem tudjuk képzelni, mily nehezen terjedt el, mily lassan lett általánossá a számolás ismerete. Melanchton sürgeti az egyetemen egy mathematikai tanszék felállítását, de az ő tantervéből még hiányzik s az ő korában egy *egyetemi tanár* így buzdítja hallgatóit . . . «a szorzás és osztás nehezebb, de a figyelmesek megfogják érteni; igaz vannak nehezebb részei is, de hasznos volta miatt megérdemli a fáradságot.» A 16-ik században *Riese Ádám* népszerűsíti, de a példák nehézkesek, s a tankönyvek még a 17—18. században is száraz szabályok halmazából állanak. Mesterkélt sőt rimes számtani példák járják. Bassedow és követői akarják az ész fejlesztésére a népiskolába bevinni. Az első methodikát e czélra 100 évvel ezelőtt 1793-ban Overberg Bernát irta, utánna a németeknél Dinternek és később Diestervégnek, nálunk Maróthynak az érdeme, hogy ma már az elemi iskolától kezdve még az asszonyok is jól számolnak, ha mindjárt néha rosszul számitanak is.

Budapest. *Décsei Janka.*

AZ EZREDÉVI KIÁLLÍTÁS MAGYAR ÍRÁSBELI DOLGOZATAIRÓL.

«Kinek virág kell, nem hord rózsaberket»
Vörösmarty.

A Nemzeti Nőnevelés 1897. V—VI. füzetében megjelent «Az ezredéves kiállítás magyar irásbeli dolgozatairól» című sok tapintattal megirt és sok helyest magában foglaló czikkhez legyen szabad csekélységemnek hozzászólni. Az ellentétes nézetek nyilvánítása az ügynek hasznára lehet.

Bár láttam helyest és helytelent abban a rövid időben is, melyet a dolgozatok megtekintésére fordítottam, korántsem szándékozom birálatukba bocsátkozni. Észrevételeim az értekezés azon tételeire vonatkoznak, melyekkel egyet nem értek, vagy a melyekre felvilágositást adhatok.

Előttem értekező a dolgozatokból nyert okulását maga is «egyéninek és bajosan általánosíthatónak» mondja, mert «forrása a részlet, ezer apró részlet, mely csábit ugyan az általánosításra, de aligha nem jog és méltányosság ellenére».

«A magasabb mérték alkalmazásá»-nak hangoztatása szerintem veszedelmes fegyver. Némely tanerő csakis magasabb mértékkel tud sikert érni el. Ennek rendesen a tanulók adják meg az árát, meg más tárgyak szenvednek miatta. Már az sem új jelenség, hogy többen a mérték elhagyását kivánják.

Az első osztály *hetenkénti* (25—30) dolgozatát (196. l.) csak úgy tartom helyesnek, ha ebből egy rész a táblára esik. Itt alsó fokon szemünk láttára a táblán dolgoztatásnak nem szabad elma-

radnia. Különben 16—18 dolgozat is elég; az első osztálybeli tanuló német dolgozatokat is ír, számtaniakat; rajzokat, női kézimunkát készít; talán már jegyez is stb. Tíz éves gyermeket kimélni kell, még ha álhumanizmussal vádolják is az embert. (Felsőbb osztályokban franczia és angol dolgozatok is vannak.) Elkelne olykor a kevesebb buzgóság is.

Szerintem nem ok nélkül van tömérdek Toldi-, Zrinyiász, Két szomszédvár- és Buda halálából vett dolgozat (200—201. l.); feladat dolgában kimeríthetetlen kincses bányák ezek. A ki innen sok feladatot tud kiszedni, maga is jól átértette ez olvasmányokat és pedagógiai jártasságának adja jelét.

Beneke szerint csak ostoba tanító szereti a maga szavait a tanulók szájában. Ezért nem valók a fejtegetések gyermekeknek. Higyj el, hogy még a legfelső osztályokban is helyesebb, ha első sorban tartalmat kívánunk mintsem a fejtegetések üres szavait. A tartalom elmondása valamely nagyobb műből megtanítja a gyermeket a lényeges és lényegtelen elkülönítésére; az egyetemen is nagyon szükséges a kivonatok készítése. Értekező önállóságot kíván, saját szavakkal való beszámolást a tartalomról; szerinte a tanulók lapos, fogyatékos előadásuk folyamán minduntalan az eredetiből átvett költői kifejezéseket használnak. Álljunk meg itt! Mindenesetre önállóságra törekszik minden nevelve történő tanítás. Azonban hasztalan kívánom, hogy a gyermek a felnőttek eszével gondolkozzék. Ezt az idő hozza meg s a vele járó tapasztalat, mikor a szókhoz kellő tartalom tapad. A tartalom elenyészti a lapos fogyatékos előadást. Nem segít ezen semmiféle előkészítés. Ne hibáztassuk az eredetiből átvett költői kifejezéseket; könyvnélkülit elsajátításukra tanítunk, a remekírókat is azért olvastatjuk. Mennél több kifejezés marad meg a tanulóban, annál intenzivebb volt a tanítás. Ha a tanuló minden segédeszköz nélkül helyesen ad vissza mindent, meglehetünk vele elégedve. Még a klasszikus iskola is utánzáson nőtt fel.

Sokszor olvastuk már a stiláris ügyességgel, szabatosan, világos és helyesen írás tudásának követelményét is. (202.) Iskolában egyelőre csekélységem szerint csak a két utóbbi érhető el.

Hogy valaki stiláris ügyességgel és szabatosan irjon, az élet és tapasztalata és sok tanulás szükséges bármely tárgyban is. Bevallja maga Herbart is, ki szivesebben tanult mint írt. Értekező «A víz működése a természetben» tételt helyesnek tartja. A tanuló hallott erről a fizikában, a földrajzban, kapott utasítást is; de hogy e tételről szabatosan irjon a szó szoros értelmében, nem tapasztaltam.

A 202. lapon is igen szigorúan itél az értekező. A helyesírás nem kis dolog, mindnyájan tudjuk. Csekélységem sincs megelégedve vele. De ebből nem következik, hogy a tanítót és tanulót hibáztassam mindenért.

A dolgozatok stilje. (203.) (A stil az építésre van lefoglalva; nem azáltal vétünk, hanem abban stb.) A keltezésben hibáztatott vesszőre nézve teljesen osztozom nézetében. Azonban nem akarom bizonyítgatni, hogy ez nem olyan sulyos hiba; annyival kevésbbé, mivel tudok esetet, hogy utasításra is történt a vessző kiírása.

«A növendékek feltünően ügyetlenek a jelző és határozó szavak megválasztásában, képeik pedig gyakorta zavarosak». Jelző és határozó csak annak könnyű, ki behatolt a dologba. Sokszor jó nevű költők sem mindig szerencsések képeikkel.

Különben szerintem ha a stilus hibáiról nincsenek is mindenkor megjegyzések a füzetben, még nem következik abból, hogy a tanító javításkor ebbeli kötelességének nem tett eleget. Magam nem sok megjegyzést teszek a füzetben, javításkor mindent megmondok; tapasztaltam, hogy a javítástól elbódúlt tanerő olykor oly megjegyzést vet oda, hogy később szeretné eltüntetni.

207. l. . . . «mindenütt nagy gondot fordítottak a növendékek javítására: eme fárasztó, terhes munka eredménye nem igen mutatkozik. Tízszer is elkövetik ugyanazon hibát, nem talán ugyan úgy, de hasonló formában». Nagyon természetes; sokat, igen sokat javítunk, mindent javítunk. Mindent javítani annyi mint semmit sem javítani . . . eredmény a hibák megrögzítése.

A dolgozatoknak a szülőkkel való időszakonkénti aláiratása alkalmas egyebek közt a tanár tekintélyének kisebbítésére. Művelt szülő a nélkül is érdeklődik gyermeke minden dolga iránt, müve-

letlennek nem való a felsőbb leányiskola. A hivatalos ellenőrzésről értekezőnek igen csekély véleménye van.

209. l. «Itt-ott bizony gondatlansággal, felületességgel (felszinesség!) kell vádolnunk mindmagunkat úgy a dolgozatok előkészítése, mint azok javítása körül» (olv. a dolgozatok előkészítésében is, javításukban is). E mellverésben nem vagyok hajlandó értekezőt követni, mert csak van hivatalos ellenőrzés; mert vannak mégis egyesek is, kik semmit sem tesznek felszinesen, hogy 40—50 füzet akár kedvező, akár ellenkező értelemben igazi képe az összes intézetek tanítása eredményének, ebben sem indulok utána.

Tanítványaink mechanikusan, szinte ész nélkül végzik munkájuk jó részét, mondja értekező. Ha e szomorú valóság állana, meddig lenne igy? Mindaddig, míg az iskola tömőintézet marad; míg az idegenkedő agytól igen korán, igen sokat követelünk. Mennyi anyag kóvályog a tanulónak fejében kivált az év végén! Ismeretei a szertelen buja vetéshez hasonlítanak. Nem is lesz ez máskép, míg idegen műveltségért lelkesülnek szülők és tanítók; míg sokat követelnek az iskolától, nem azt, hogy tanulni tanítson meg, míg vastag könyvekből utáltatják meg a tudást, melyek szégyenletes nyelven irvák; míg a testületek minden tagja nem törekszik a nyelv alapos ismeretére, használatára, támogatván a nyelv tanítóját; míg a szemléltetés nem nyer gyümölcsözőbb mívelést; míg tanítványaink meg nem tanulnak látni és igazán helyesen beszélni; míg a nyelvtanítás egy része sutba nem kerül; míg az irásbelitől oly sokat várnak, hogy már a II. III. elemistát nyelvtani dolgozatokkal gyötrik; míg a tantárgyaknak egymást támogató részei nem domborodnak ki; míg nem kristályosodik ki minden a nyelvtanítás és mennyiségtan körül. Mikor mindez meglesz, akkor lehet az irásbelit az iskola próbakövének tekinteni.

Csakhogy mindez még sok ideig jámbor óhajtás marad!

Pozsony. *Dr. V. Szántó Károly.*

A MAGYAROS KÉZIMUNKA ÉRDEKÉBEN.

Nagyváradon a nyolczvanas években Ipolyi Arnold püspök, a Szent Orsolyáról nevezett apáczák zárdájának disztermében, egy kiállítást rendezett, melyen főleg, kincseket érő, gazdag, régi műhimzés és minta gyüjteményét engedte közszemlére. E kiállítás czélja volt a már nagyon elfajult izlést, habár kis körben, helyesebb útra terelni. Ezért monta dr. Czobor Béla a kiállításban tartott előadásában.» E kiállítás czélja a régibb himzések és a szerintök készült újabbak bemutatásával nem egyéb, minthogy buzduljunk ős- és szép anyáink izléses, nemes, választékos szinhangulatú alkotásain s hasonlók létrehozására törekedjünk. Más szavakkal: őrizzük meg és ápoljuk a nemzeti hagyományt.» Nagynevű volt püspökünk nagy szakértelmével felfedezte és az utat és módot is nyujtott erre. Hasonló irányban igen nagy áldozatkészséget gyakorol Bubics Zsigmond kassai püspök is, ki a régi időkből megmaradt magyar stilű különböző műemlékekből egész muzeumra való darabokat szerzett meg és őriztet nagy gonddal.

Az ország minden részében feltalálhatók egyházi, főúri, nemesi sőt még a nép tulajdonában is azok a mesteri kezekre valló gyönyörű szinezésű és igen fejlett technikájú, kölönféle czélra szolgáló műhimzési emlékek, melyeket századokkal ezelőtt a magyar nők durva és finom vászonra, batisztra, krepre, selyemre, bársonyra haraszszal, pamuttal, selyemmel, zseniliával, arany- és ezüstszállal, cziprusi aranyszállal, vont aranynyal és vont ezüsttel himeztek. Előfordul ezeken az öltések minden neme: láncz-, kereszt-, szár-, csomó-, betüzött-, perzsaöltés, zsubrikolás stb. Az ékitményelemek mindezeknél különösen a növény, ritkáb-

ban az állatvilágból vannak véve. Előbbiből leggyakoribbak a tulipán, szegfű, rózsa, gyöngyvirág, majoránna, gránátalma, napraforgó, liliom, eperlevél, búzavirág, lóherlevél stb. mind jellegzetesen stilizált magyar motivumok. Az állatokat a madarak: galambok, kakasok, pávák; tinók, szarvasok, nyulak, ebek, bárányok, medvék, lovak s néha az ember képviseli. Alkalmazva van lepedőkön, abroszokon, kendőkön, párnabetéteken, ingvállakon, egyházi öltöny és más kellékeken, mint kehelyfedő, kehelytörlő, corporálé, karing, oltárabrosz, miseing, kéztörlő, palást, süveg s más efféléken, a legtöbbnél tiszta magyar stilben, némelyeknél a román, renaissance és csúcsivesbe hajlóban. Ez emlékek nagy része a XV., XVI. és XVII. századból valók s nagyasszonyaink készítették, kiktől a nép is eltanulta s durva vásznon nemcsak alkalmazta, de fen is tartotta máig.

Ezer éves multunk van. Eleink sok küzdéssel meghódították e hazát. Sok ideig az volt a felfogás, hogy műveletlen, vad népek voltunk. De az újabb kutatások az ellenkezőt bizonyítják. Mi sem voltunk sem vadabbak, sem elmaradottabbak, mint más most fejlett kulturával dicsekedő népek elei. Kulturánk az őshazában magas fokon állott, s hogy nem fejlődhetett művészetté annak oka a sok háborúskodásban, vándorlásban keresendő. Ha ezek nem befolyásolták volna épúgy, miként az akkor velünk szomszédos és rokon persa, indus, török s más népek kitudták fejleszteni a magukét, bizonyára, hivatkozva a magyar faj képességére, mi sem maradtunk volna el. Akkori kulturánk töredékeit napfényre juttatták az ország különböző részeiben felfedezett úgynevezett pogány magyar sírok. Az ott lelt tárgyak diszítés módja, a felhasznált növényi és állati ékítményelemek egy sajátságos és az eddig ismert stilusoktól teljesen elütő modort mutatnak, de a melyek az említett népekével, valamint a fent már említettekkel teljesen megegyeznek. Legközelebbi s egyúttal a legélénkebb bizonyítékot erre a gróf Zichy Jenő gyüjteményei szolgáltatják, melyeket a nemes gróf keleti útjából magával hozott.

Az ezredéves forduló alkalmából rendezett kiállításon, külö-

nösen a háziipar csarnokban a szép és magyaros hímzéseknek gazdag gyüjteményét láthattuk, melyeket jórészben a vele üzletszerűen foglalkozók állitottak ki, részben főúri hölgyeink engedték át erre a czélra a birtokukban lévő régi darabokat és csak elenyésző keveset láttunk olyat, melyeket műkedvelő nőink újabban készitettek. Ez igen feltünű volt, mert alig van nő, ki kézimunkával ne foglalkoznék. Sohasem volt a magyar nő, általában fejlettebb, mint ma és daczára ennek újat, valódi szépet alig termel. Mi ennek az oka? Nem más, mint a szomszédos, különösen germán népek élelmessége és a magunk részéről a könnyű, felületes siker utáni törekvés, mit kedves szomszédaink nagyon jól ki tudnak használni. (Ma már a magyar varrottas is német műhelyekből kerül a forgalomba.) Ha nőink közül valaki munkához kezd, elővesz egy már kész darabot és azt szolgailag lemásolja, de arra, hogy abba lelket, mozgékonyságot, saját egyéniségét belevigye vajmi ritkán vállalkozik. Pedig mennyire felemelő tudat az, ha azt mondhatjuk valamire ez az *én* munkám. A sok bodros fej, fejlett izlés és tudás mennyi szépet teremthetne egy kis odaadással. Valóságos kincses bánya lenne az a kiállitás, a mely ezekből a munkákból kerülnek ki. Amellett utódaink majd, birtokukban e műremekekkel, büszkélkedhetnének, miként teszik azt a régi arab és velenczei munkákkal, míg így csak muló gyönyöröket szerzünk magunknak is másoknak is.

Rajta hölgyek! A képzőművészetek fejlődésével mindenkor együtt haladt a női kézimunka is; fejlődött azzal párhuzamosan és első sorban segitette elő a stilusok jellegzetességét ép úgy, mint a templomok, paloták s más műremekek, annyival inkább, mert azok kiegészitő részei voltak. Most, mikor a magyar stilus hovátovább jobban hódít, (már palotákat épitenek úgy!) a nők se maradjanak el a közös munkától s tudásuk gazdag tárházából juttassanak mentől többet a nemzeti törekvésekhez.

Győr. *Pentsy József*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Második közlemény.)*

13. A m.-szigeti m. kir. állami felsőbb leányiskolák s vele kapcsolatos elemi iskola értesítője az 1896—97. tanévről. XX. évfolyam. Összeállította: Marikovszky Menyhért igazgató.

Az értesítő az igazgató által 1896. évi november 19. iskolai ünnepélyen mondott «Alkalmi beszéd»-del kezdődik.

Az igazgatói jelentésben olvassuk, hogy a növendékek létszáma évről évre emelkedik, az idén 14-el volt több, mint tavaly; az internátus szűk, hogy a jelentkező tanulókat mind nem vehetik fel. Az igazgató meleg szavakkal említi meg Barkóczy Dömök Antonia nyugdíjazását, ki e szerint megvált az intézettől; helyére Csik Máriát nevezték ki. Zagróczky Jolánt Kassára helyezték, helyére Valkovszky Viktoria ment. A tanévi testület 24 értekezletet tartott, melyek között legfontosabb volt az, hol Szuppán V. miniszteri biztos elnökölt, hol egyszersmind elmondta észrevételeit a tapasztaltak felett. Az igazgató jelentésében kiemeli, hogy a tanári testületben is megvolt a szép egyetértés, egymás iránti kölcsönös figyelem és bizalom stb. Az egészségi állapotok kielégítők voltak, mit nagyban előmozdít a város egészséges fekvése és jó ivóvize. — Iskolai ünnepélyeket tartottak. Az iskola «dusan fel van szerelve» taneszközökkel.

A felsőbb leányiskola tanártestülete a hitoktatókkal együtt 19 tagból állott, nők a következők: Bónis Vilma, Csik Mária, Hoszek Mária, Marikovszky Ilona (intern. gondnok), Pfendesack Irén, Tirczka Kotild, özv. Újházy Aladárné, Valkovszky Viktoria és Vranyczany Johanna.

A növendékek létszáma: 35+40+38+25+19+16=173.

Vallás szerint: róm. kath. 62; gör. kath. 15; ág. ev. 7; ev. ref. 38 és izr. 51. Anyanyelv szerint: magyar 165; német 3; román 5. — Egész tandíjmentes volt 51; fél tandíjmentes 12.

Az internatusban, melynek évi díja 250 frt, 23 növendék volt. Az értesítő végén egy VI. oszt. növendék «Tompa Mihály költői működése» című iskolai dolgozata van közölve.

II. Tanítónőképzők.

A pozsonyi m. kir. állami tanítónő-képző-intézet huszonötéves fennállásának története és a jelen állapot. 1871—1896. Szerkesztette: Wollmann Elma igazgató.

* Az első közlemény a megelőző füzetben van. Szerk.

Az intézet 25 éves ünnepélyéről megemlékeztünk, most pedig a 25 éves történetéből ohajtunk közölni egyet-mást. Kár, hogy az állami tanítónőképzők nem adnak ki rendesen értesítőt s róluk csak minden 25 évben lehet e czímen megemlékezni, nem pedig évenkint.

A pozsonyi tanítónő-képző egyike az ország első e nemű intézetének, ennél csak a budai és kolozsvári régibb. — Az intézet 25 éves történetét 3 szakaszba osztották be. A első szakasz 6 tanítási évet foglal magában az iparképző megnyitásáig. A második szakasz 15 évet foglal magában az ovónőképző megnyitásáig. A harmadik szakasz 4 tanévet foglal magában az ovónőképző beszüntetéseig.

A miniszterium 1871. évi október havában nevezte ki az első tanári testületet, és pedig: Uhrl Józsa igazgatót, Chyczy József, Könyöki József, Mayrberger Károly tanítókat és Laczkovich Ida tanítónőt. Az első évben mindjárt 100-an folyamodtak a felvételért, kik közül a felvételi vizsgán 60 felelt meg s ezek közül 32-öt bentlakónak és 28 bejárónak vettek fel. — Az intézet czéljára kibérelték a Grassalkovich-féle palotát, hol azonban még lakók is voltak s így az intézet csak az üres lakásokat vehette át, mely a nagy palota öt különböző helyén volt.

Ily viszonyok között kezdte meg az intézet áldásos működését, hol valóságos kulturmissziót teljesített.

Az iskola történetében új szakasz kezdődött, a mikor 1877—78. tanítási évben a miniszterium házi-iparmunka-tanítónői tanfolyamot engedélyezett s Tavaszi Rózsát nevezte ki házi-iparmunka-tanítónőnek.

Az intézet e tanévben volt a legnépesebb. 130 növendéke, 90 bentlakóval volt. E szakaszban szembetünő a növendékek létszámának évfolyamonkinti ingadozása; ennek oka, mint olvassuk, a miniszteri rendeletek, a növendékek többnyire szegényebb sorsúak, kik magukat fentartani segély nélkül nem tudják, bentlakónak pedig csak korlátolt számban vehettek fel s így sokat vissza kellett utasítani.

Az iskola történetében a harmadik szakasz 1892—93. tanítási évvel kezdődik, a mikor a tanítónő-képző első osztálya megszünt, hogy helyet adjon az ovónő-képző első évfolyamának. Azonban már az első év végén belátták, hogy az intézet együtt nem maradhat, egymás hatáskörének csorbítása nélkül. Még furcsább volt a helyzet a következő évben, mikor a tanítónő-képzőnek első, harmadik és negyedik, s az ovónőképzőnek pedig csak második évfolyama volt. Ezen viszás állapotot hét évi kisérletezés után végkép megszüntették; de egyszersmind megszüntettek a házi-iparmunka-tanítónőképző tanfolyamot is.

Az intézetet az 1895—96. tanítási év fontos változások előtt találta: Uhrl Józsa igazgató, ki 24 évig vezette az intézetet, nyugalomba vonult s helyére az intézet egykori növendékét Wollmann Elmát nevezte ki a miniszter.

Az intézetnek a 25 alatt 29 tanára volt, kik közül jelenleg is működnek a következők: Wollmann Elma ig., özv. Bartók Béláné, Belányi Tivadar, Bobok Carola, Chalupa Viktorné sz. Olgyay Ilona, Fiéba Izabella, Könyöki József, Korbuly Augusta, Marian Józsefné sz. Günther Anna, Menich Antal, Orbók Mór és dr. Pávay Vajna Gábor.

A 25 év alatt képesítettek 588 tanítónőt, kik közül: képesítése óta tanít 218; több évi tanítás után lelépett férjhezmenés miatt 37; gyengeség miatt 2; elhalálozás miatt 14. A tanítói pályát elhagyta, de

ismét visszatért 2; más pályára lépett 4; állást nem foglalt el 96; adatok hiányoznak 212-ről; a polg. nőképzőben tovább tanul 3. — Polgári iskolai tanítónő-képesítést szerzett 37. Ezek közül felsőbb leányiskolánál működik 5; polg. iskolánál 24; tanítónő-képzőnél 3; állást nem foglalt el 3; meghalt 2.

Az internatus évi kiadása 15478.17 frt. Teljes ellátásban részesült 100 személy.

2. A soproni Sz. Orsolya-rendi tan- és nevelőintézet 150 éves fennállásának története és jelen állapota. 1747—1897.

Az intézet alapítója Niggl Márianna, kinek 1746 márczius 1-én kelt alapító levelét *Mária Terézia* 1746 julius 8-án hagyta helyben. 1773-ban Mária Terézia is meglátogatta az intézetet. 1818 julius 3-án I. Ferencz király és neje keresztül utaztak a városon, a mikor az intézet hódolását a kocsijukban fogadták, hol három növendék verset szavalt. 1856-ban meglátogatta Albrecht főherczeg; 1857-ben augusztus 10-én I. Ferencz József király.

1864-ben létesült az intézetben nőképezde; 1882-ben polgári leányiskola; 1886-ban műhimzési iskola; 1892-ben pedig polg. iskolai tanítónőképző is.

Az 1896—97. tanév, mint rendesen a polg. iskolában, szept. 5-én, a nőképezdében szept. 9-én kezdődött. A tanártestület hetenkint tartott gyüléseket. Több ünnepélyt rendeztek.

A polgári leányiskolában a következők tanítottak: *Feider M. Augustina, Fuchs M. Nicola, Bauer M. Helena, Trojan M. Andrea, Paál M. Clara, Csákler S. Ágota, Ruf M. Veronika, Stehling M. Magdolna* és *Meerfeld M. Rosa.*

A növendékek létszáma: 49+61+42+43+ továbbképző tanfolyamban 17 = 212. Vallásra nézve: róm. kath. 182, más vallású 30.

Az elemi tanítónőképzőben a következők tanítottak: *Reiter M. Benedikta, Fuchs M. Nicola, Bauer M. Helena, Trojan M. Lucia, Hudetz M. Felicitas, Sterroz M. Cäcilia, Fauland M. Vincentia* és *Ruf M. Veronika.*

A növendékek létszáma: 25+16+15+20 = 76.

A polgári tanítóképzőben is valamennyi tárgyat a rendtagok tanítottak. A nyelv-történettudományi szakcsoporton volt 4, a mennyiség- és természettudományi szakcsoporton pedig 1 növendék. A varró, házi ipar és műhimzési iskolán volt 20 növendék. A rajz- és festészeti iskolában volt 39 növendék.

Az internatus díja 200 frt.

3. A Paulai Szt. Vinczéről nevezett irgalmas testvérek vezetése alatt álló Ranolder-intézet évi értesítője, kisdedovódájának, elemi és polgári iskolájának s tanítónőképzőjének működéséről az 1896—97. iskolai évben. Első évfolyam.

Az intézetet dr. Ranolder János veszprémi püspök alapította 1874-ben s az intézet vezetését az «irgalmas testvérekre» bizta. Az intézet ünnepélyes megnyitása 1875 október 8-án volt. Először csak a kisdedóvó, három elemi és egy munkaosztály nyilt meg, de már 1876-ban a IV. osztályt s aztán az V. és VI. osztályt is megnyitották. 1892-ben megnyilt a polg. leányiskola és 1893-ban megnyilt a tanítónőképző is.

Az intézetnek jelenleg összesen 1085 növendéke van, kik közül

255 benlakó. Tandíj az ovodában és elemi iskolában nincs, a polgári iskolában 10 frt, a tanítónőképzőben 40 frt.

A növendékek létszáma: 1. a polgári leányiskolában 75+67+72+50 = 264; 2. a tanítónőképzőben: 70+31+37+39 = 177. A polgári leányiskolában tanított: *Kogler Anna* testvér, *Kralicsek Gábriella* testvér, *Krimm Irén* testvér, *Seidemann Alba* testvér, *Jellenz Róza* testvér és *Kammerlohr Angela* testvér. A tanítónőképzőben tanított: *Bach Flóra* testvér, *Hiller Vinczenczia* testvér, *Sebők Vilma* testvér, *Schieberna Clarissa* testvér, *Kogler Anna* testvér, *Ékesy Amália* testvér, *Vas Etelka* és egy világi tanár.

4. Az Izabella királyi herczegasszony ő fensége védnöksége alatt álló szt. Orsolya-rendű internatussal összekapcsolt pozsonyi tanítónőképző-intézetnek negyedik értesítője. 1896—97. iskolai év. Közzé teszi: Az igazgató.

Az idei iskolai évvel nyilt meg a negyedik évfolyam s így most volt az első képesítő vizsgálat. Nagy ünnepélyt ültek márczius 1-én akkor kapta meg a főnöknő a koronás arany érdemkeresztet.

A tanártestületben is történt változás, a negyedik osztály megnyitásával egy tanárra még szükség volt. Tanácskozást 17-et tartottak. Az intézet a szükségesekkel fel van szerelve. Iskolai ünnepélyeket tartottak.

Tanított az intézetben hat tanár és a következő nők: *Kollányi M. Gabriella*, *Rygl M. Terézia*, *Irtzing Soror Ignáczia* Orsolya-szüzek, *Lengacher Mária* és *Gottl Gizella* világi tanítónők.

Az internatus díja 300 frt a tandíjjal együtt.

A növendékek létszáma: 13+12+10+15 = 50. Vallásra nézve: róm. kath. 45, ág. ev. 5. Magyar 38, német 9, tót 3.

III. Nőipariskola.

A budapesti m. kir. állami nőipariskola pesti és budai intézetének értesítője az 1896—97. tanévről. Szerkesztette: özv. Nendtvich Gusztávné, igazgató.

A beiratások szept. 20—24. tartattak meg. Beiratott a két intézetben összesen: fehérvarrásra 116, himzésre 80, szabóságra 29, divatczikkekre 4. A pesti intézetnek volt 182, a budainak 47 növendéke. Ezek között magyar 206, német 17, horvát 3, tót 1, siketnéma 1. Vallás szerint: róm. kath. 143, reform. 9, ágost. 10, evang. 6 (?) (a rovatban még helv. is van, de oly vallású növendék nem akadt), gör. kel. 4, izr. 57. Létszám emelkedés 17. Az intézet az «országos iparoktatási főigazgatóság» alá helyeztetett. A növendékeket a két intézetben 1 rendes tanár, 9 tanító, 3 segédtanítónő, 2 óraadó és 2 ösztöndíjas oktatta. A következő nők tanítottak az intézetben: özv. *Nendtvich Gusztávné* sz. *Hoffmann Jolán* igazgató, *Héger Lajosné*, *Klein Adolfné* sz. *Gelléri Józsa*, *Köbling Hermin*, *Nothaft Eleonora*, özv. *Oswald Sándorné* szül. *Pasteiner Irma*, *Piller Erzsébet*, *Pittoni Bianka*, *Relle Jolán*, *Stumpf Gizella*, *Szemián Ágostonné* szül. *Mihálovics Matild*, *Bell Erzsébet*, *Tschirchné Török Erzsébet*, *Vavrek Ilona* és *Döffler Janka*.

Az intézet évi kiadása 31,810 frt, bevétele pedig 8023 frt.

IV. Polgári leányiskolák.

1. A Budapest székesfővárosi II. kerületi községi nyilvános polgári leányiskola és a női kereskedelmi tanfolyam értesítője. Kiadatott az intézet negyedszázados fennállása alkalmából az 1896—97. tanév végén. Szerkesztette: Kozma Gyula igazgató.

Az iskola 1872. novemberben nyittatott meg Budán az akkori fővárosban és hosszú időn át egyetlen magasabb fokú leányiskolája volt a jobbparti résznek. Egyszerre nyitották meg a polgári fiuiskolával az első osztályát, hogy a közönség mennyire idegenkedik tőle, látni a beiratkozott tanulók számából; t. i. alig akadt 7 tanuló s abból is évközben kimaradt 3. A második tanítási év már kedvezőbb volt, az első osztályba jelentkezett és fel is vettek 26, a második osztályba pedig 23-at, kiknek nagy része felvételi vizsga alapján került oda. Nagy hatással volt az iskola fejlődésére azon röpirat, melyet a tantestület Póra F. fogalmazásában: «Néhány felvilágosító szó a polgári leánytanodáról» cz. alatt az 1873—74. tanév végével közrebocsájtott. Az 1874—75. tanévben valószínű a röpirat hatása következtében az I. oszt. 50, a II. oszt. 45, a III. oszt. 22 tanulót irtak be. — Ez iskolánál történt az első lépés, hogy a leányok a tornaoktatásban részesüljenek; de erre az iskolatanács azt felelte: «ámbár meg van győződve a leánynövendékek tornáztatásának hasznos voltáról, de nem tartja időszerűnek annak létesítését, előbb a törvényszabta kötelességeknek kell eleget tenni, csak aztán gondoskodhatnak a hasznosakról is stb. Ebből látható, hogy 13 év kellett míg a leányok tornaoktatását tantervileg elrendelték.

1873. okt. 25-e nagy fontosságú esemény volt az iskola történetében is, a két város akkor egyesíttetett s az iskola dotacióját tetemesen felemelték s így felszerelését tökéletesíthették. Az iskola rohamos fejlődését mutatja, hogy már az 1875—76. tanítási évben az első osztályt párhuzamosítani kellett; ekkor már az iskolában 7 tanár, 1 id. kézimunkatanítónő és 3 hitoktató működött.

Az iskola második időszaka kezdődött az 1876—77. évvel, a mikor már mint teljes négy osztályú polg. leányiskola folytatta áldásos működését. Az 1877—78. tanévben adták ki a polg. iskolákra vonatkozó «Rendtartási szabályzatot», a mely intézkedik a felvételre, a tanulók miheztartására stb. A tanári testület megkisérelte az egyhuzamba való tanítás keresztülvitelét, de a tanács nem engedte meg; végre 1879—80. tanítási évben azt megengedte. Az iskola újabb időszaka az 1892—93. tanítási évvel kezdődött, mikor új, kényelmes otthonba költözött. Ugyanebben az évben megnyitották a női kereskedelmi tanfolyamot is. A lefolyt 25 év alatt az iskola sok küzdelmen ment keresztül, de mindig híven tört kitűzött czélja felé. Kimondhatatlan az, hogy mily nagy érdeme van az iskolának Buda megmagyarosítása körül. A lefolyt 25 év alatt 6587 tanuló látogatta. A negyedszázados ünnep emlékére a tanári kar az iskolai hangversenyek jövedelméből 2000 koronás alapítványt tett, a II. ker. polg. leányiskolába járó és a II. kerületben lakó szegénysorsú, de jó magaviseletű és előmenetelű leány jutalmazására.

Az iskolának fennállása óta a negyedik tanügyi tanácsnoka, hasonlóképen a negyedik kir. tanfelügyelője van. Igazgatója kettő, tanár

70 volt az iskolában. A tanári testület jelenleg a hitoktatáson kívül 14 tagból állott, nők a következők voltak: Ambrus Istvánné, Emödi Antalné, Kollár Anna, Szalkai Elvira és Vithalm Irén. — A növendékek létszáma: 414, mindenik osztály párhuzamos. Vallás szerint: róm. kath. 319; gör. kel. 2; ev. ref. 26; ág. ev. 22; izr. 43. — Helybeli 368; vidéki 44.

Az intézettel kapcsolatosan női kereskedelmi tanfolyam is volt, melynek 41 beirt növendéke volt.

2. Budapest székesfőváros V. kerületi nyilvános községi polgári leányiskola huszonnegyedik értesítője az 1896—97. tanév végével. Szerkesztette dr. Gyulay Béla igazgató.

Az igazgató jelentésében keserűen mondja, hogy magaviselet tekintetében nincs haladás; sőt egy tanulót ki is kellett zárni kifogás alá eső magaviselet miatt. Nem is lehet magaviselet tekintetében addig haladást látni — mondja az igazgató jelentésében — míg a szülők nagyobb gondot nem fordítanak leányaik minden tettére és lépésére; míg a rendőrség több gondot nem fordít az iskolába járó gyermekekre s az iskola környékére. — Az osztályok száma kettővel szaporodott. Az udvaron korcsolyázó helyet rendeztek be. A tanári testület 16 tagból állott a hitoktatókon kívül, következő nőkkel: Engelbachné Mesztetits Lenke, Krupecz Józsa, Kempelen Gyuláné, Rosenberg Auguszta, Tomasek Emma, Vargha Béláné és Weiszberger Antonia.

A növendékek létszáma: 66+49+56+62+52+62+58+47+45+40+41+30=608. Valamennyi osztály hármas. Vallás szerint: róm. kath. 148; ev. ref. 13; ág. év. 4; izr. 443.

A női kereskedelmi tanfolyamban 165 növendék volt szintén három osztályba sorozva.

3. A b.-csabai államilag segélyezett községi polgári leányiskola XXIII. értesítője 1896—97. Közli: Donner Lajos igazgató.

Az előadásokat rendesen szeptember elején megkezdték. A növendékek közül 22-en meglátogatták az ezredéves kiállítást. A szokásos ünnepségeket megtartották. Az évzáró ünnepély jun. 22-én volt. A tanári testület a hitoktatókkal együtt 8 tagból állott, a következő nőkkel: Haan Emma, Kiss Luiza.

A növendékek létszáma: 25+28+30+30=113. Helybeli 82; vidéki 31. Vallás szerint: róm. kath. 29; ág. ev. 30; ev. ref. 3; izr. 51. Magyarul beszél 74; magyar és németül 21; magyar és tótul 18.

Az intézettel kapcsolatban női ipariskolai osztály is volt, hova felvettek olyanokat is, kik az elemi iskolát végezték. Ezen kívül volt még felnőttek részére is magán tanfolyam szerda és szombat délutánján. A női ipariskolai osztálynak volt 31 növendéke, ezek közül 5 hónál kevesebb ideig járt 22.

Értekezés. A természetrajz hajdan és ma. Dr. Krammer Nándortól.

4. A csáktornyai magy. kir. állami polgári fiu- és leányiskola értesítője az 1896—97. iskolai tanévről. Szerkesztette: Pálya Mihály igazgató.

A beiratásokat mint rendesen szeptember első négy napján megtartották; de alig hogy ez évet megnyitották, máris be kellett szüntetni az őszi hadgyakorlatok miatt; mert «fegyverek zajában hallgatnak a Muzsák». — Évközben a rendes értekezletek mellett még három rend-

kívülit is tartottak, a melyen minden alkalommal a növendékek erkölcsi és szellemi előhaladásának tüzetes megbeszélése volt a főtárgy. Az igazgató panaszosan említi, hogy a szülők nemcsak hogy nem sokat törődnek gyermekeikkel, de még az iskolát sem támogatják nehéz feladatának teljesítésében. A gyermekek egy része vagy idő előtt kimarad, vagy csak melegedni jár az iskolába.

A leányiskola egy külön bérházban volt elhelyezve, melynek szerződése azonban az év végével lejárt s így új hajlékról kellett gondoskodni, a mi nagy feladat vólt és nem is maradt más hátra, mint a községi szegényházat kibérelni és berendeztetni, mely különben már egy alkalommal fiuiskolának is be volt rendezve. A jelen tanévvel a polgári leányiskola III. osztálya nyilt meg; látogatásával dr. Wlassics Gyula miniszter is megtisztelte. A leányiskola tanártestülete a hitoktatókon kívül 5 tagból állott, a következő nőkkel: Bencsák Stana, Királyné Décsey Mária és Szabotics Melánia.

A növendékek létszáma: 21+22+17=60. Helybeli 33; vidéki 27. Vallás szerint: róm. kath. 36; ág. ev. 1; izr. 23. Tandíjat fizetett 47; felmentett volt 16.

5. A czeglédi magy. kir. állami polgári fiu- és leányiskola huszonnyolczadik évi értesítője az 1896—97. tanévről. Közzéteszi: Elefánti József igazgató.

Az iskolai évet az épület javítása miatt csak szept. 14-én kezdhették meg. A tanítás azonban, mint tavaly, úgy az idén is nagy nehézséggel járt az «örökös helyettesítések» miatt; a leányiskolában egész év végeig. A tanítás eredménye mind a mellett «ilyen mostoha körülmények között is általában jó volt». A gyermekek viseletéről és előmeneteléről a szülőket az év harmados «Értesítő»-kön kívül még «Intők»-kel is értesítettek; míg azonban a fiuiskolában csak 20-at intettek meg, addig a leányiskolában 85-öt. — «A tanszertár oly jelentéktelen csekélységgel gyarapodott, hogy annak a tavalyi «Értesítő»-ben igért folytatólagos leltári kimutatását a jobb jövő reményében ezúttal bátran elhagyhatjuk.» A leányiskolában a következő nők tanítanak: Heitler Laura, Paulovics Károlyné, Székelyné Gallé Kornélia és dr. Török Istvánné.

A növendékek létszáma: 40+29+27+25=121. Vallás szerint: róm. kath. 48; ev. ref. 34; ág. ev. 11; izr. 18. Anyanyelvre nézve valamennyi magyar.

6. A gyöngyösi állami polgári leányiskola értesítője az 1896—97. tanévről. Közli: Demjanovich Teodorné-Kasics Etel igazgató.

A tanévet rendesen megkezdték; az egészségi állapotok kielégítők voltak. Az iskolahelyiségek nem czélszerűek s a három év óta készülő új épület még mindig nem készült el. A tanártestület csaknem valamennyi tagja előléptetésben részesült. A felszerelésekre a miniszterium 1646 frt 42 krt engedélyezett.

A tanári testület a hitoktatókat kivéve mind nőből állott: Demjanovich Teodorné-Kasics Etel, Jilly Vilma, Tóbisch Teréz, Weidner Anna és Zsigárdy Flóra.

A tanulók létszáma: 49+48+27+38+=162. Vallás szerint: róm. kath. 73; ev. ref. 6; ág. ev. 5; izr. 78. Magyar 161; német 1. — Tandíjfizetés alól fel volt mentve 30.

7. A győri m. kir. áll. polg. leányiskola XV. és az azzal kapcsolatos női kereskedelmi tanfolyam III. értesítője az 1896—97. tanévről. Szerkesztette: Karsay Jolán igazgató.

Az igazgatói jelentés a mult tanévi dolgok megirásával kezdődik. Így fel van benne említve, hogy az iskolának 47 növendéke, a tanári testület 5 tagjának vezetése mellett 3 napot töltött Budapesten. A tanulók nagy számmal keresik fel az iskolát, így az első osztályba 122-en jelentkeztek, kiket 3 osztályba helyeztek el. — A növendékek egészségi állapota kielégítő volt; rajz, szépirás, kézi munkából aránylag igen sokan voltak felmentve: 51-en; kézi munkából magából pedig 26-an. A növendékek tornaterem hiánya miatt tornaoktatásban nem részesülhettek.

A tanári testület a vallástanárokon kívül 10 tagból állott, a következő nőkkel: Karsay Jolán ig., Ajer Mariska, Czikánn Berta, Lósyné Bánóczy Gizella, Nagy Gizella, Rötzer Etelka és Timár Fanny. A növendékek létszáma: 45+46+31+44+48+38+40+49=343. Az I. osztály hármas, a II. és III. oszt. kettős volt. Vallás szerint: róm. kath. 185; gör. kath. 4; gör. k. 1; ág. ev. 35; ev. ref. 6; izr. 124. Tandíjmentes egészben vagy részben 83 volt. A női kereskedelmi tanfolyamban 18 növendék volt.

8. A kolozsvári m. kir. állami polgári leányiskola értesítője az 1896—97. iskolai évről. I. évfolyam. Szerkesztette: Pallos Albert igazgató.

Az értesítő elején «Az iskola keletkezése és czélja» cz. czikkben el van mondva, hogy az iskola kinek az eszméje, és hogy mily körülmények között nyilt meg. A keletkezésében legfőbb érdeme volt az ev. ref. egyháznak és ennek püspökének Szász Domonkosnak, kitől az eszme származott, az egyház pedig telket és házat adott az államnak az iskola czéljára; az egyház ennek fejében csak azt kötötte ki, hogy két tanár ev. ref. vallásu legyen; a gondnokságban a püspök vagy helyettese, egy igazgatótanácstag és az egyházközségnek egy kinevezett tagja helyet kapjon. Végül kimondták, hogy a szerződés mind addig érvényben marad, míg a felek kölcsönösen meg nem változtatják. «Ha azonban az iskola magyar tannyelvét valaha megváltoztatná, az egyházközség ajánlatának kötelező ereje azonnal megszünik.» Ez, mint meg is van jegyezve, ideális pont, de az ev. ref. egyház ősi tradicziójának megfelelő.

Az iskola az ezredéves ünnepekre készült el, s így: «a kolozsvári áll. polg. leányiskola is, nemzeti kulturánk érdekében, hazánk ezeréves fennállásának emlékére szentelt alkotás.»

Az új iskolát, melybe szép számmal jelentkeztek növendékek, három osztálylyal okt. 4-én ünnepélyesen nyittották meg, mely alkalommal Szász Domonkos ev. ref. püspök magas szárnyalású, remek beszédet mondott. Az évet jun. 24-én ünnepélyesen bezárták.

A tanártestület az igazgatót kivéve, nők voltak, és pedig: Fangh Erzsébet, Rigó Mária, Szubotin Mária és Pallós Albertné. A növendékek létszáma: 56+53+52=161. Vallás szerint: róm. kath. 57; gör. kath. 4; gör. kel. 1; ev. ref. 71; ág. ev. 10; unit. 3; izr. 15. Magyar 157; német 3; román 1. — Tandíj kedvezményben részesült 62.

9. A komáromi m. kir. állami polgári leányiskola V. értesítője 1896—97. iskolai évről. A gondnokság megbizásából kiadja Geöcze Sarolta igazgató.

Az értesítő elején «Visszapillantás a komáromi áll. polg. leányiskola ötéves multjára» cz. czikk van, melyben le van írva az öt év hű története. A növendékek közül az első évben beiratkozott 107, az ötödik évben pedig 173; az összeállított táblázatból látni, hogy a növendékek létszáma szépen emelkedik. A tanári testület az öt év alatt kilencz tagból állott, kik közül három már nincs az iskolánál; a testületben csak egy férfi van, a többi nő, és pedig: Geöcze Sarolta ig., Fülöp Viktoria, Koehlerné Ertl Aranka, Pöltzl Irma és Schlosser Hermin. — Óraadók voltak: K. Ledermayer Ilona zenetanítónő, Wéber Irén munkatanítónő, Pollák Fani fehérneművarrónő és Hittrich Ida szabónő. — A tanártestületben változás nem, csak előlépés történt; az igazgató az 1897—98. iskolai évre szabadságot és 600 frt államsegélyt kapott, külföldön teendő tanulmányút czéljából. — Az iskolával kapcsolatban kézimunkatanfolyam is volt, melyre 12 tanuló iratkozott be.

A növendékek létszáma: 44+51+49+29=173. Vallás szerint: róm. kath. 58; gör. kel. 3; ág. ev. 9; ev. ref. 32; izr. 71. — A növendékek között 3 német anyanyelvű volt.

10. A nagybányai m. kir. állami polgári leányiskola IV. évi értesítője az 1896—97. iskolai évről. Szerkesztette Kelemen Katalin igazgató.

A tanévet szeptember hó 7-én, az előre megállapított állandó tanmenet szerint kezdték meg s megszakítás nélkül folyt jun. 15-ig. Iskolához új tanítónőt nevezett ki a magas miniszterium Neubauer Hermin személyében. — A tanszerek szépen gyarapodtak, a miniszterium 664 frtot utalványozott e czélra.

A tanári testület hat tagból állott, kik valamennyi nők voltak: Kelemen Katalin, Herepei Katalin, Kissné Fodor Etelka, Neubauer Hermin, Röszner Valéria és Szentkereszty Jolán. A növendékek létszáma: 25+34+25+25=109. Vallás szerint: róm. kath. 66; gör. kath. 9; ev. ref. 23; ág. ev. 2; izr. 9. Anyanyelv szerint: magyar 106; német 1; román 2.

Az értesítőben még a szobák térfogata is közölve s az is, hogy egy növendékre hány m^3 levegő jut.

Értekezés: A vallás-erkölcsi nevelés az állami polgári leányiskolában. Kelemen Katalintól.

11. A nagykárolyi m. kir. állami polgári leányiskola értesítője az 1896—97. tanévről. Szerkesztette: Tattay Irén igazgató. IV. év.

Az évet szeptember 10-én kezdték meg, de már decz. 15-én bezárták járvány miatt s több mint egy hónapig zárva volt; — azután is még a járvány miatt sok mulasztás történt. — A tanári testület egészségi állapota kielégítő volt, csak egy tagja Herdlein Mari volt több ideig szabadságon betegség miatt, kit Illyés Gizella helyettesített. — Az intézet évi kiadása 7331.99 frt volt; egy növendék neveltetési költsége 57.28 frt.

A tanári testület hét tagból állott, kik között csak az ének óraadó volt férfi. Az iskolánál működött: Csanády Ilona, Herdlein Mari, Illyés Gizella, Szabó Gizella, Shmilliár Róza és Tattay Irén ig.

A növendékek létszáma: 32+33+37+25=134. Vallás szerint: róm. kath. 44; gör. kath. 9; ev. ref. 38; ág. ev. 4; izr. 39. Tanköteles 51. Tizenhét éven felüli 83.

12. A nagy-kikindai m. kir. áll. polgári leányiskola XIII-dik, illetve III-dik értesítője az 1896—97. tanévről. Szerkesztette: Feketené-Petrovics Antonia igazgató.

Az évet rendesen szept. 5-én «Veni sancte»-vel kezdték meg és jun. 27-én fejezték be. — A növendékek nagy számmal keresik fel az iskolát, úgy, hogy a mostani szük helyiségek mellett túlzsufolást idézett elő. Tornát az első félévben csak az osztályokban tanulhattak, a második félévben miniszteri engedélylyel a gimnázium tornatermét használták. — Schiller Irma betegség miatt szabadságon volt, Popovits Julia helyettesítette. — Az intézetben iskolai takarékpénztár is volt, hova 34-en tettek pénzt, az év végén maradt benne 534.78 frt.

A tanári testület kilencz tagból állott a következő nőkkel: Feketené-Petrovics Antonia ig., Petrovicsné-Németh Anna, Schiller Irma, Jeszenszkyné-Tirpák Irén, Szillerné-Sztranyavszky Katalin, Bertalan Sarolta, Popovits Julta és Magenbauer Róza.

Az iskolában ifjusági egyesület is volt, melynek alapszabályait csak most hagyták helyben s így csak febr. 14-én tarthatta alakuló gyűlését. A tanulók létszáma: 57+40+32+16=145. Vallás szerint: róm. kath. 77; gör. kel. 35; ág. ev. 3; ev. ref. 2; unit. 1; izr. 27. Magyar 68; német 41; szerb 35; bolgár 1. — Tandíjmentes volt. 33.

13. A nagyszombati nevelési egyesület által fentartott, államilag és városilag segélyezett nyilvános polgári leányiskola értesítője az 1896—97. tanévről. Szerkesztette: Alszeghy János polg. leányisk. igazgató.

Az igazgató jelentésében kiemeli, hogy ez az év kiválóan emlékezetes reájuk nézve, mert az 1893-ban I. osztálylyal megnyilt intézet most volt teljes. — Le van továbbá írva, mily nehezen megy az iskolának átvétele a város által; mennyi minden okot találnak a halasztáshoz. Az iskola t. i. társulati, de ezek azért alakították, hogy így majd hamarabb lesz községi polgári leányiskola. A miniszter elrendelte, hogy «Meghagyatik Nagyszombat városának, hogy a polg. leányiskolát saját bevétele terhére már 1891—92. tanév elején megnyissa» — s ime még sincs a községnek polg. leányiskolája.

A tanári testület hét tagból áll, a következő nőkkel: Urman Ilona, Ingruber Melánia és Császár Márta. — A növendék létszáma: 36+ +23+22+30=111. Vallás szerint: róm. kath. 26; ág. ev. és ev. ref. 24; izr. 61. Magyar 45; német 57; tót 9.

14. A nyiregyházi községi polgári leányiskola értesítője az 1896—97. tanévről. Szerkesztette: Bölcsházy Vilma igazgató.

Meleg szavakban emlékezik meg az igazgató a mult iskolai évről; elmondja, hogy az ezeréves haza emlékére Nyiregyháza város templomot állított a leánynevelés czéljaira, s a közönség figyelme, meleg érdeklődéssel fordult a díszes épület s az abban uralkodó pezsgő élet felé. A most lefolyt esztendő azonban nem volt ily gazdag lélekemelő eseményekben. Az ünnepi mámor szebbnek engedte látszani a jelent és biztatóbbnak a jövőt, mint a milyen az a valóságban. A nagy érdeklődés is, melylyel az iskola megnyitását körülvették, megcsappant, vagy legalább is őszinteségből vesztett stb.

A növendékek nagy számmal jelentkeztek a felvételre, úgy, hogy alig helyök sem volt, mert a négy tantermen kívül más helyiséggel nem

rendelkeznek. — Erkölcsi magaviselet tekintetében nagy dolog történhetett: az igazgató ezeket mondja: daczára a szeretettel párosult szigorúságnak «mégis megtörtént az a csaknem hihetetlennek látszó eset, hogy növendékeink közül, kiknek nagyrésze a művelt családok köréből kerül ki, súlyos erkölcsi vétség miatt egy egész osztályt szigorúan büntetni, egyszerre három növendékünknek pedig az iskolából való kilépést tanácsolni voltunk kénytelenek.»

Az iskolának volt dalosköre és önképzőköre is. A szertárok kevéssel gyarapodtak. A tanári testület hét tagból állott, kik között két óraadó és a következő nők voltak: Bölcsházy Vilma ig., Jéger Emma, Kubik Katinka és Palics Gizella.

A növendékek létszáma: 38+44+49+38=169. Vallás szerint: róm: kath. 46; gör. kath. 3; ág. ev. 39; ev. ref. 32; izr. 49. Magyar 165; német 4.

Értekezés: «Leányaink erkölcsi neveléséről». Bölcsházy Vilmától.

15. Az ó-becsei községileg segélyezett társulati polg. leányiskola harmadik értesítője az 1896—97. tanévről. Az iskolaszék megbizásából szerkesztette: Finta Ignácz, polgári leányiskolai igazgató.

Az iskola társulati, de most azon dolgoznak, hogy a község átvegye, ez azonban most felebbezés alatt van. — Új tanitónőnek megválasztották Schrutek Amaliát 700 frt fizetés 10% korpótlék és 150 frt lakásbér mellett. Az iskolában a szerb nyelvet is tanították, mint rendkívüli tárgyat. A tanári testület a hitoktatókon kívül hat tagból állott a következő nőkkel: Pataj Izabella, Schrutek Amália, Koncsekné Weisz Giza és Osvald Antalné.

A növendékek létszáma: 12+24+28=64. Vallás szerint: róm. kath. 19; gör. kel. 12; ev. ref. 2; ág. ev. 1; izr. 30. Magyar 51; szerb 12 és német 1.

Budapest. *H. L*

(Folytatjuk.)

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Örömünnepek a leányiskolákban. «Nemzetével együttérző» királyunk nemes elhatározása, — szobrot emelni a nemzeti erényekben tündöklő nagyjainknak — az örömnek, a hálának érzetével remegtette meg a sziveket országszerte. A közörömből siettek kivenni részüket leányiskoláink is. Országszerte iskolai ünnepeket ültek, sok helyütt még az erre vonatkozó miniszteri rendelet kibocsátása előtt, hol a királyi ajándék jelentőségét fejtették s ima, szavalat és dal által igyekeztek az ifjú leányok hazafias érzését növelni. Az első ilynemű ünnepről a *nyitrai irgalmas nővérek zárdájából* vettünk tudósítást. E zárda nevelőintézetének növendékeit már október 4-én, tehát nyomban a királyi ajándék nyilvánosságra jutása után, ünnepre hívták egybe, megértetve velük az ünnep jelentőségét, hazafias szavalatok, dalok s imák által buzdították őket a haza szeretetére s koronás királyunk tiszteletére. Mily jelentősége van az ily ünnepeknek ott, hazánk nyugati határszélén, említenünk is felesleges.

A fővárosi leányiskolák ilynemű ünnepeiről a következő iskolák részéről vettünk tudósítást.

Az Országos Nőképző egylet iskolái okt. 19-én tartották ünnepüket. Az ünnepet, mely a Himnus éneklésével kezdődött, Rudnay Józsefné az egyesület elnöke nyitotta meg, utána dr. Beöthy Zsolt méltatta szép beszédben az ünnep czélját, majd Sebestyén Gyula fejtegette, hogy a nemzeti erények megszemélyesítőit tüntette ki a király szoborral, jeléül, hogy megérti és megbecsüli e nemzeti erényeket, melyek a magyart ezer éves küzdelmeiben fentartották, melyek neki a kulturnépek között jövőt biztosítanak. Az ünnepet ismét ének és az elnöknő hazafias beszéde zárta be.

Az állami polgári tanítónőképző-intézet nov. 5-én tartotta a «királyszobrok» ünnepét. Az ünnepen dr. Lázár Gyula tartott — lapunk más helyén közölt — érdekes történelmi felolvasást, az intézet növendékei pedig a következő, jól összeválogatott költeményeket énekelték és szavalták: 1. «*Szózat*» karének. 2. «*Óda az 1867. évi koronázás emlékére*» Vargha Gyulától. 3. «*A tizek szobra*» Fejes Istvántól. 4. «*Örülj velünk*» Torkos Lászlótól. (Ezen igen-igen szép alkalmi költemény felséges királyasszonyunkhoz van intézve; refrainje: «Nagyasszonyunk örülj velünk»). 5. «*A legszebb ének*» Czuczor Gergelytől. 6. «*Hymnus*» Vörösmartytól. 7. «*Hymnus*» karének. — Az ünnepen a miniszter képviseletében dr. Axamethy Lajos miniszteri tanácsos is jelen volt.

Az állami nőipariskola kiállítása. Az állami nőipariskola pesti és budai intézetében október hóban rendezett kiállításán fejlődésének és haladásának fényes tanújelét adta. A fehérvarró, ruhaszabó és himző osztályok vetélkedtek egymással gazdagságban és pompában, tanúságot téve arról, hogy az intézet növendékei mint iparosok egykor nem csak «*versenyképesek*» lesznek, hanem munkájuk művészi mívelése által az izlés fejlesztésére is jelentékeny befolyást fognak nyerni. Örömmel láttuk, hogy e munkák a mellett, hogy stilszerűség és finom kivitel tekintetében a legjelesebb külföldi iskolákkal versenyezhetnek, a nemzeti motivumok ápolására és fejlesztésére irányuló gondosságról tesznek tanúságot. E gondosság a rajz-gyűjtemény szemléletéből is kitünik, a mi egységes és tervszerű vezetésre mutat. A himzés és varrás pompás tömött termei mellett ott szerénykedett egy mellék teremben a divatárú munkák kiállítása is. Csak második éve és még csekély számu növendékkel gyakorolják e mesterséget, de gyakorlati hasznáról és életrevalóságáról már ez a tanfolyam is bizonyságot tett. A kiállítást a felügyelőbizottság és nagy közönség jelenlétében Vörös László kereskedelemügyi államtitkár ünnepélyesen nyitotta meg.

*

Felvétel a tanítónőképző intézetekbe. A jelen évi felvételek, melyeket ez évben már úgy a budapesti polgári iskolai, mint az összes elemi tanítónőképző intézeteknél már junius havában tartottak meg, azt tanusítják, hogy a leányok tódulása a tanítónőképző intézetek felé a gymnasiumi tanfolyamok daczára még mindig igen nagy. A polgári tanítónőképzőbe az eddigi gyakorlat szerint csak 14—16 növendéket vettek fel, osztályonként 80-nál többre ment a jelentkezők száma s a felvetteké ehhez képest mintegy 50-et tesz. Az elemi képzőkbe is 2—3 annyi jelentkezett, mint a mennyi felvehető volt s az osztályok csaknem mindenütt túltömöttek. Hogy ez a gyakorlati kiképzésnek kárára válik, kétségtelen. A felvételek megfigyelése azonban ezenkívül más aggodalmakat is kelt bennünk. A tanítónőképzőkben az utóbbi években, a felvettek nagyobb száma daczára, jelentékenyen megapasztották a bentlakásra, főként az ingyenes bentlakásra, felvettek számát. Ritka eset, hogy első éves növendék akár a polgári, akár az elemi tanítónőképző intézetben bentlakó lehessen s még ritkább egészen ingyenes eltartást nyerjen. Az újonnan felvett növendékek szorulnának pedig rá leginkább az intézet gondozására, támogatására. A törvény egyenesen elrendeli, hogy a tanítónőképző intézetek növendékei lehetőleg mind bentlakók legyenek s kimondja, hogy a felvételnél a tanítók gyermekei előnyben részesítendők. De melyik tanító tudja gyermekeért a 2—300 forintnyi neveltetési díjat megfizetni ? Tartunk tőle, hogy a legodavalóbb elemek leszorulnak ez intézkedés folytán a tanítónői pályáról. E mellett a kiképzett tanítónők nagyobb száma sem fogja csökkenteni a tanító hiányt, mert, mint a pályázatok eredménytelensége itt-ott már is tanusítja, a saját költségén nevelkedett jobbmódú leányok nem temetik el magukat félreeső falvak tanítói állomásain. Nőnevelésügyünket oly lelkesen támogató ministerünk remélhetőleg idővel ezeken a bajokon is segíteni fog.

A M. D. egyesület budapesti tanítónői szakosztálya október havában megkezdte rendes havi értekezleteit. Az októberi ülés főtárgya volt György Aladár szép elmélkedése e czímen: «Ne romboljátok szét a családi boldogságot». Ezután a folyó ügyeket intézték el: köszönetet szavaztak azon felsőbb leányiskoláknak, kik növendékeik kiállítási irásbeli feladatait tanulmányozás czéljából átengedték s elhatározták, hogy a füzeteket október hóban visszaküldik. Hampelné Pulszky Polixéna úrnőnek édes atyja halála és Volf Györgynének férje elhunyta alkalmából részvétét fejezte ki a szakosztály. Az évi munkaprogrammra nézve abban egyeztek meg, hogy egyelőre azon tagtársakat kérik fel előadások tartására, kik a nyári nagy szünet idejét tanulmányúton töltötték. T. i.: Rózenberg Auguszta, Vidéky Apollonia, Lusztig Emma, dr. Farkas Jenő és mások. Az ülés végén *Glücklich Vilma*, egyet. hallgató ismételte szép ajánlatát, mely szerint hajlandó azon fővárosi tanítónőknek, kik erre jelentkeznek, az olasz vagy német nyelv és irodalomból *ingyenes tanfolyamot* tartani s őket heti 2—3 órában e nyelvek egyikére tanítani. Jelentkezők sziveskedjenek ez iránt hozzá levélben fordulni (Erzsébet-körút 51. sz. Major Gyuláné leveleivel).

A novemberi ülésen *Radnay Jenőné* olvasott fel érdekes tanulmányt a brüsseli női kongresszusról, melyet folyóiratunk jövő számában közlünk, és Léderer Ábrahám tartott tanulságos szabad előadást a drezdai iskolákról «Pedagógiai tanulmányút» czímén. Felolvasták és örvendetesen vették tudomásul az ülésen dr. Wlassics Gyula, vall. és közokt. miniszternek az egyesület elnökségéhez intézett, fentebb egész terjedelmében közölt nagyfontosságú leiratát, melyben a tanítónői szakosztálynak mult évi november havi értekezletében tárgyalt indítványokra mondja ki elvi jelentőségű határozatait. — Ez ülésen volt a tanítónői szakosztály tisztikarának választása is. A jelenvoltak a régi tisztikart, ú. m. *Sebestyénné Stetina Ilona* elnököt, *Katonáné Thuránszky Irén* és *Odor Emilia* alelnököket, valamint *Nemecskay Irma*, *Herczog Sarolta* és *Harsányi Anna* jegyzőket közfelkiáltással újra megválasztották.

*

Kedvezmények az egyetemen tanuló tanítónőknek. Wlassics Gyula vall. és közoktatási miniszter 28,104. sz. a. a következő leiratot intézte a «Mária Dorothea egyesület» elnökségéhez:

«Méltóztatott folyó évi április hó 14-én 88. szám alatt hozzám intézett beadványában kérelmezni, hogy az egyetemen tanuló tanítónők ösztöndíjat, vagy polgári tanítónőképezdében ingyen ellátást nyerhessenek, továbbá, hogy az esetleg az egyetemi tanulási idő tekintetében kedvezményben részesíttessenek, s végül, hogy a középiskolai érettségi vizsgálatot tett nők a polgári tanítónőképezdékbe elemi tanítónői oklevél nélkül felvétessenek.

E beadványra van szerencsém a következőkben válaszolni:

1. Semmi elvi akadály sincs arra nézve, hogy a nők is kapjanak egyetemi ösztöndíjat, valamint

2. az ellen, hogy az egyetemet látogató azon maturázott nők, kik tanítónői pályára készülnek, az állami polgári iskolai tanítónőképezdében teljes ellátást nyerjenek: elvi kifogás szintén nem tehető; ez

csak az intézet befogadási képességétől, s arányosan felemelt dotátiójától függ, a jelenlegi helyzet azonban erre nem alkalmas;

3. arról, hogy a tanítónők az egyetemen a tanulási idő tekintetében bármiféle kedvezményben részesíttessenek, szó se lehet, Ő Felségének 1895 november 18-án kelt legfelsőbb elhatározásában ki lévén mondva, hogy az egyetemre lépett nők a felső iskolai tanulmányoknak «*a fennálló szabályok értelmében*» történt sikeres befejeztével nyerhetnek csak oklevelet;

4. hogy a maturázott nők elemi oklevél nélkül vétessenek fel a polgári tanítónőképzőbe, az csak oly feltétel mellett lehetséges, hogy a pædagogiai tárgyaknak elemi képezdei tananyagából felvételi vizsgálatot tesznek.

Más megitélés alá esik a kérdés, ha nem a polgári iskolai tanítónőképezdébe való felvételről, hanem az illetőknek polgári iskolai tanítónőképesítő vizsgálatra bocsátásáról van szó.

Ezt a vizsgálati szabályzat három évi felsőbb iskolai tanulmány s a képezde I. és II. osztályáról teendő magánvizsgálat alapján megengedi.

Budapesten, 1897. évi augusztus hó 4-én.

Wlassics.

*

A Székesfőváros a nőnevelésnek. A tanács elfogadta a közoktatásügyi osztálynak az iskolákra vonatkozó előterjesztését, a melyből a következőket olvashatjuk. A székesfőváros fentart 2 felsőbb leányiskolát (I. ker. Vár és IV. ker.); egy nőipariskolát (III. ker.) és 10 polgári leányiskolát. (I., II., III., IV., V., VI., VII., VIII. ker., kettő X.) A már meglevő osztályokhoz a tanács a következő osztályok megnyitását engedélyezi: a II. ker. polg. leányiskolául egy *C* II.; a III. kerületinél egy *B* III.; a VI. kerületinél egy *D* I. és egy *C* II.; a VIII. ker. Csokonai-utczaínál egy *B* III. osztályt. Ezen ujabban megnyitott osztályok által, a polgári leányosztályok 80-ról 85-re emelkedtek. Ezek folytán a tanács az új órák ellátására a következő nőket alkalmazta: II. ker. Kollár Anna kézimunka, Lengyel Ilona német, földrajzi, Szalkay Elvira franczia; III. ker. Szabó Gizella természettan, kézi munka, Kovács Józsa vegytan, földrajz és kézimunka, Teller Czelesztin ének, Kiss Lászlóné könyvvitel; IV. ker. Bárdosy Irén ének; VI. ker. Tiszay Elza kézi munka; VII. ker. Vámossy Margit természettan, csillagászat és számtan, Schreter Berta franczia; VIII. ker. Horváth Sándorné kézi munka, történet, Mendlik Luiza magyar, történet és franczia, Lencz Anna kézi munka és gazdaságtan; X. ker. Táborszky Andrea franczia órákra. Kiknek részére a tanács összesen 11,500 frtot utalványozott ki.

*

Deák Ferencz levele finn nyelven. Deák Ferencznek Vörösmarty Ilonához írt szép levelét, melyet Berta Ilona magyarázataival folyóiratunkban közöltünk, s melyből külön lenyomatokat is készítettünk, Jalava Antal finn író, a magyarok őszinte lelkű barátja finn nyelvre fordította. A fordítást a következő *magyar* levél kiséretében küldte meg Berta Ilonának:

«Tisztelt kisasszonyom! Deák Ferencz levelét, a melyet Ilonka leányomnak sziveskedett küldeni a finn nyelvre lefordítottam, és nőmnek meg Ilonkának elolvastam. Nekik mint én magamnak is rendkívül tetszett ez a levél, melyet nőm azután a finn nőegylet gyűlésében felolvasott. Ott is nagy tetszést nyert. Azért elhatároztam a levelet a mi legnagyobb finn napilapunkban az «Unsi Suvmetar»-ban (több mint 10,000 példányt nyomtatnak) közzé tenni, és még külön lenyomatot is venni, hogy barátaimnak, ismerőseimnek, különösen a fiatal leányoknak osztogathassam. Van okom hinni, hogy Deák levele a nagy közönségnek is tetszett, mert azt nekem az «Unsi Suvmetar» sok olvasója mondta; sokan a levelet a hirlapból ki is vágták, hogy jobban megtartsák. Lehet tehát mondani, hogy «hazájok bölcsének» bölcs szavai itt a távoli északon is messzire elterjedtek; reménylem, hogy jó földbe estek és százszoros gyümölcsöt hoznak.

Van szerencsém Nagyságodnak egy példány «Unsi Suvmetárt» és különlenyomatot küldeni. Remélve, hogy azt rossz néven nem veszik, bátorkodom Ön által még egy néhány kedves magyar ösmerősömnek is elküldeni Deák levelének finn fordítását. Nem tudom él-e még Vörösmarty Ilona, neki is szeretnék egy példányt adni.

A mult októberben sokszor emlékeztem azon kellemes napokra, melyeket egy évvel ezelőtt a szép Budapesten töltöttem és emlékszem gyakran máskor is. Nőm és leányom, ki arczképét küldi önnek, szívből üdvözlik, úgy szintén őszinte tisztelője és barátja *Jalava Antal.*»

*

A nemzetközi gyermekvédő kongresszus nagy bizottsága a mult hó 24-én tartotta első gyűlését Budapesten az itt tartandó kongresszus előkészítése tárgyában. A gyűlésen számos előkelő úrhölgy jelent meg. Rakovszky István volt az elnök. György Aladár ismertette a kongresszus czélját és szervezetét. Azután öt szakosztályt alakítottak: jogit (elnöke Csemegi Károly), orvosit (elnöke dr. Bókay János), pædagogiait (elnöke Péterfy Sándor), jótékonyságit (elnöke br. Malcomes Jeromosné), emberbarátit (elnöke gróf Teleky Géza). Legközelebb a szakosztályok munkakörét állapítják meg.

*

A Fröbel-nőegylet ünnepe. A Magyarországi Központi Fröbel Nőegylet e hó 14-én ünnepelte meg elnöke, *Rosenzweig-Saphir Sarolta* úrnő működésének negyedszázados jubileumát. Ünnepe volt ez nemcsak az egyesületnek, hanem hazánk kisdedóvásügyének is, melynek fontosságát mindig hangoztatták ugyan, de törvény által csak egy pár év előtt — 1891-ben — rendezték. Ez ideig az állam feladatát egyesületek teljesítették. Ezek létesítettek gyermekkerteket; ezek gondoskodtak arról, hogy a gyermekkertek vezetésére szakképzett egyének álljanak rendelkezésre, vagyis ők képeztették ki az óvónőket. Ez egyesületek közül talán a legrégibb a Fröbel nőegylet, melyet Volksbildung und Reform-Verein-czímen egy Ronge János nevű német hitszónok 1809-ben létesített. Sok válságon és megrázkódtatáson ment keresztül ez egyesület. Alapítása után jó ideig tagjainak száma csekély, pénzalapja pedig egyáltalában nem volt. Különösen válságos volt reá nézve az 1872-dik esz-

tendő, midőn az egyesület hivatalos nyelve miatt tört ki a meghasonlás. Ez ideig ugyanis az egyletben és kisdedóvodáiban a német nyelv volt az uralkodó. E nyelven szóltak a kisdedekhez, e nyelven képezték ki az óvónőket. Az egyesületnek néhány hazafias tagja — élükön Rosenzweig-Saphir Saroltával — a magyarosodás terjesztését tűzte ki czéljául. Nem könnyü feladat volt az akkori viszonyok között e czélt elérni, de nevezett úrnőnek lankadást nem ismerő buzgalma győzedelmeskedett az akadályokon. Magyarrá lett az egyesület és ezzel egyidejüleg újra szervezték. Az ujonnan szervezett egyesület alelnöknője a magyarosodás egyik zászlóvivője Rosenzweig-Saphir Sarolta lett. Az új alelnöknőnek, ki az egyesület ügyeit vezette és később elnöknő lett, első teendője volt, hogy az egylet egy magyar oktatási nyelvvel egybekötött módszeresen rendezett képezdei tanfolyamot nyitott meg, mert, mint mondá, Fröbel elveit Magyarországon mindaddig megérteni nem fogják, míg azok az anyanyelv útján a kisdedek szivébe nem hatolnak. Szerény volt a kezdet; az elnöknő azonban nem pihent; megerősítette az egyesületet és a mi a fő, tudott anyagi eszközöket előteremteni, melyből nemcsak az időközben két évfolyamúvá vált óvónőképzőt tartják fenn, hanem négy kisdedóvót is. Sőt négy év előtt az egyesület már annyira virágzott, hogy saját házat építtetett s ebben a díszes czélszerű helyiségben helyezhette el óvónőképző intézetét, mintaóvódáját. Az egyesület, melynek ő a lelke, megbecsülhetetlen szolgálatot tett nemcsak a fővárosi közönségnek, hanem a hazának, melynek százakra menő szakképzett óvónőt bocsátott rendelkezésére, mielőtt az állam még óvónők képzésére csak gondolhatott volna.

*

Női bölcsészethallgatók Bécsben. A bécsi egyetem filozófiai fakultását arról értesítette az osztrák közoktatásügyi miniszter, hogy a tizenkilencz fiatal hölgy közül, a kit a fakultásra való fölvételre eléje terjesztettek, csak kettőt bocsát az egyetemre mint hallgatót. Ez a két hölgy Oroszországban tette le jó eredménynyel a gimnáziumi érettségit. Ezzel az osztrák miniszter elismerte az osztrák és orosz gimnáziumok egyenlő értékét. A többi tizenhét folyamodót, a kik nagyobbrészt nyelvtanítónők, visszautasította, mert egyáltalában nem volt magasabb képzettségről szóló bizonyítványuk. Minthogy a bécsi bölcsészeti szakon a félév elején három rendes és harminczegy rendkívüli női hallgatót vettek fel, most már harminczhat női hallgatója van a bécsi egyetemnek. A visszautasított hölgyek legfölebb mint látogatók lehetnek jelen egyes előadásokon. A hölgyeknek az orvosi fakultásra való bocsátását a miniszter egyelőre csak a jövő számára tartotta fenn.

IRODALOM.

A MAGYAR IRODALOM FŐIRÁNYAI. Irta *Riedl Frigyes*. Budapest, Franklin-Társulat, 1896.

Kedves kötelességet teljesítünk, midőn fölhívjuk olvasóink figyelmét a fentebbi műre. Egyike ez a legszebb könyveknek, melyek a magyar sajtó alól kikerültek.

A szerző e művében költői lendületű nyelven filozófiai magaslatból tárja elénk nemzeti irodalmunk fejlődését. A helyett, hogy a magyarázatok labirintusával kifárasztaná olvasóit, szép és találó hasonlataival gyújt mindent könnyen megértető világosságot. Csak egyet sajnálhatunk, tudniillik, hogy az időnek föl- és letünő századai közül csak egyről írt kimerítőbben; de hajlandók vagyunk e bűnnel szemben is föloldó ítéletet hozni, mert az az egy, nagy előszeretettel méltatott század Mátyás király százada, s oly gyönyörűséget érzünk a magyarok multjának e legérdekesebb, legdicsőbb korszakának leirását olvasva, hogy nemes büszkeséggel álmodjuk vissza magunkat e rég letünt, de — ezt az utolsó lélekemelő napok hatása alatt mondhatjuk — talán még visszatérő napokra.

A ki a lezajlott évszázakra visszatekintve a népek sorsát intéző eseményeket és tüneményeket korszakokba akarja foglalni, és, sokszor mélyen rejtett okozati összefüggésüket bonczolgatva, fáradozásainak eredményét világos, áttetsző képben akarja kortársainak bemutatni, az legyen ne csak mélyen gondolkodó filozófiai elme, de vezesse egyúttal költői ihlet, anélkül, hogy lemondana a történetiró pártatlan igazságszeretetéről s elengedhetetlen objektivitásáról. A filozófus, költő és történetiró jelességei közül Riedl Frigyesben, előttünk fekvő munkája után itélve, legtöbbet találunk a filozófusból, aránylag legkevesebbet a történetiróból. Schillernek, «Harminczéves háború»-ját juttatta eszembe, melyből legjellemzetesebben Wallenstein alakja domborodik ki, a többi mind csak keret a hős fényes képéhez.

A szóban levő munka kitűzött czélja megismertetni azokat az eszmeáramlatokat, melyek idegen világokból a mi szellemi világunkba szakadtak s melyeket mi magunkba fogadtunk ugyan, de nemzetiségünk sajátos egyénisége szerint átalakítottunk. Mikép alakították át külföldi hatások eszméink körét, mikép gazdagították meg érzéseinket, annak jelképes analogiáját hazánk növényvilágában láthatjuk. «A tengeri például Nagy Lajos korában még nem eresztette nálunk selymét; az akáczfa még nem hullatta Mátyás korában virághavát; a burgonya még nem hajtott gyökeret az Alföld homokjában. Szóval, Magyarország természeti képe megváltozott négy-ötszáz év alatt. Igy jöttek hozzánk bizonyos

eszmék és uralkodó hangulatok is, bizonyos időben. És miként az idegen világ növényei most már magyar talajban nőnek és benne idomulnak, magyar embernek virágoznak és neki termik gyümölcsüket: úgy gyökereznek meg, változnak el és gyümölcsöznek a mi kulturánk érdekében az európai társadalom nagy szellemi impulzusai.»

Ha szerzőnket érdekes útjában (s nemcsak gondolatmenetében, de nagyrészt saját szavait is követve) kisérjük s keressük azokat az idegen hatásokat, melyek szellemi fejlődésünkre átalakítólag hatottak, főtanúnak a magyar nyelvet kell elfogadnunk, az egyetlen tanút, mely ott volt a magyar szellem forrásánál s azóta is lépten-nyomon követi. Ez hirdeti nekünk, milyen volt a magyar nép gondolat- s érzelemvilága első műveltségi fázisában mint vadász- és halásznép, milyen volt második korszakában a turk befolyás alatt, s milyenné vált a magyar lélek, midőn népünk már a Duna-Tisza közt letelepedve a szlovén befolyás korszakát éli s a legmélyebb forradalmon átmenve, melyet valaha megért, magára ölti az európai középkor jellegét. Sajnos, hogy e kornak költői kifejezése nem maradt ránk.

A középkornak két világossága van, mely meg-megvilágítja ezt a hosszú, de nem csillagtalan éjszakát: az egyik a vallás, a másik a lovagrend. A mi irodalmunk csak az első tényezőnek, a vallásos szellemnek nyomait mutatja; a mit a lovagi szellem fejlesztett irodalmunkban, az mind elveszett. Pedig nekünk is voltak lovagjaink, nálunk is jártak daliás idők; annál fájdalmasabb, hogy e fényes világnak semmi nyoma egykorú költészetünkben. Gazdagabb a lovagi szellemnél, irodalmi gyümölcsökben, a vallásos szellem. A középkornak a vallás mindene. A mi benne nemes, azt a vallás fejlesztette; a mit tud, azt a vallás révén tudja; szellemi horizontját csak a vallás napja ragyogja be.

A XV. század, mely nálunk a Hunyadiak százada, egész Európában nagy átmenet korszaka a közép- és újkor közt; a renaissance napja, mely Hunyadi János alatt csak az ég szélén derengett, ragyogva sütött ki Mátyás király alatt.

Könyvünkben a renaissancekort Mátyás királynak szellemes jellemzése vezeti be, kit szerzőnk valódi renaissance-alaknak mond, olyannak, a minők Olaszországban éltek; hajlamai után bátran odaképzelhetjük őt bármely, művészi izléséről hires olasz fejedelem helyére. De különösen káprázlató az a leirás, mely e dicső királyunk budai várpalotáját varázsolja lelki szemeink elé, s melyet, bár nagy önmegtagadás árán, csak azért nem idézek szóról-szóra, mert nem lehet itt czélom e kis remekműnek minden szép helyét ideiktatni s eleget vélek tenni föladatomnak, ha tisztelt olvasóink figyelmét ráirányítom. Mégis, pár sort mutatónak: «Megnevezzem-e egyenként mind e fényes bolygókat, melyek Mátyás ragyogó napja körül keringenek? Külföldi tudósokat, orvosokat, művészeket, magyar főpapokat és zászlós urakat, kik Olaszországban nevekedtek és most ezen, az Alpeseken innen páratlan udvarnak szellemi ékességei? Ehhez fogható társaság soha többé nem gyűlt össze Budán... A budai társaság szellemi középpontja mindig Mátyás: nem a legtudósabb, de a legszellemesebb tagja, kinek fogékonysága mindig nyilt, figyelme mindig éber, kiváncsisága mindig élénk, ki sokat tud tanulni nemcsak könyvekből, de mások társalgásából is.

E dicső kor hatása alatt születik meg világi irodalmunk, Mátyás

királytól nyeri tartalmát, s költészetünk első sugarai az ő nagy alakját világítják meg.

A XVI. századbeli magyar művelődés kettős csillagzat alatt áll: a reformátió és a mohácsi vész hatása alatt. E századnak két főeseménye: a reformátió elterjedése és a török hódítás, a magyar nép lelkének legmélyére, szivének legbelső gyökeréig hat. A reformátió hatása főleg az, hogy emeli a vallásos szellemet és elmélyíti a lelkiismeretet. Irodalmunkban nagyon észrevehető a hatás; ekkor jelentkeznek a bibliafordítások, az egyházi ének új lendületet nyer, s a reformátió nyomában járó polemikus irodalom a magyar prózastilus első edző gymnastikája.

Nem kevésbbé mély hatással volt a mohácsi katastropha, fölébresztette a magyar lélekben a hazafiságot. A magyar költői berek a Mohács utáni századnegyedben visszhangzik a hazafiúi fájdalomtól. Oly költemények is maradtak ránk abból az időből, melyekben a vallásos áhitat s a hazafiúi fájdalom mint kettős láng égnek csap. E bús hang aztán uralkodóvá lesz költészetünkben egészen a legújabb időkig, Balassa Bálinttól Vörösmartyig s e hazafias visszhangban rejlik a magyar költészet eredetisége a többi európai nemzet költészetével szemben. Nincs költészet, melyben a hazafiúi érzés oly annyira erős és mély, mint a magyar költészetben.

E szellemi befolyások hatása alatt a lelki élet mindinkább finomul, fölébred a művelt emberekben egy érzés, melyet a középkor nem igen ismert: a természetérzék. Nálunk Balassa költészetében fakad ki s a XIX. században Petőfivel jut a művészet tetőpontjára s e három szerzemény: a nemzeti egyéniség tudata, a lelkiismeret kultusza és a természetérzés ezentúl a magyar nép örök birtoka.

Ha a szerző példáját követve csak futólagosan érintjük a következő századok műveltségi s irodalmi fejleményeit, észrevehetjük, hogy Európában minden században van bizonyos szellemi éghajlat, melynek hatása mindenkor a mi irodalmunkra is kiterjed. A XVII. század elején a Spanyolországból kiinduló ellenreformátió az uralkodó szellemi irány európaszerte, nálunk is az; élén a korszak legnagyobb iróját, Pázmány Pétert látjuk. A XVII. század második fele a barok izlésnek hódol, mindenütt valami természetellenes czikornyát találunk, mely a renaissance eszményeinek túlhajtásából származik. Az irodalomban az allegoria és a metaphora túlzása dívik, a mythologiai apparatus túltengése, melynek nálunk a kor legkedveltebb költője, Gyöngyösi István hódol.

A XVIII. század a fölvilágosodás százada. A fölvilágosodás nagy szellemi forradalma Párisból terjed el keletre, Voltaire és Rousseau gyujtják föl a fiatal Bessenyei lelkét, midőn magyar irodalmat és magyar szellemi életet akar teremteni. A franczia forradalom világfölfogásának lényeges ismertető jele, hogy bizonyos elvont, egyszerűsítő nézete volt az emberről és az emberi intézményekről. II. József világboldogító humanitarius zsarnoksága, a franczia forradalom általánosító törekvése és Kazinczyék nyelvújítása egy és ugyanazon szellem terméke.

Századunk elején a romantikus iskola varázskörébe lépünk. Ez irány önkénytelen munkatársa nálunk Kisfaludy Sándor, ki regéiben nem ugyan vallásos, de nemzeti czélzattal támasztja föl a magyar középkort.

A század huszas éveitől fogva azonban mindinkább hatalmasabb

a népies-demokratikus irány, melynek erejét még fokozta a nemzetiségi eszmének a napoleoni háborúk óta nőttön-növekedő kultusza....

Végére jutottam ismertetésemnek, még csak a végsorokat — nagyon megszívlelendő igazságot tartalmaznak — akarom idézni: «A mai európai művelődés óriás erejű áramlatával szemben nemzeti *önálló osztályrészünket csak egy módon biztosíthatjuk és fejleszthetjük: ha mennél többet tanulunk a külföldtől.* Az önállóság ma tanultságot tesz föl. Így aztán a tanúltakat hozzánk formálhatjuk és ismét tovább adhatjuk a külföldnek, hogy ő is tanuljon tőlünk. A világ-műveltség közös napja süt reánk is: de nálunk magyar földön e nap nemes magyar szőlőt érleljen és magyar gabonát aranyozzon meg.» *hp.*

*

GÖRÖG REGÉK. Cox György után angolból fordította s bevezetéssel ellátta *Komáromy Lajos* tanár. Második javított képes kiadás. Budapest, 1897. Franklin-társulat. Ára 3 frt.

Mindig örülünk, valahányszor egy jó könyv megjelenéséről kell hirt adnunk. A jelen esetben örömünk kétszeres, mert oly munkáról van szó, mely nemcsak érezhető hiányt pótol, hanem azonkívül léleküdítő olvasmányt nyújt öregnek és fiatalnak, ki gyönyörűségét találja a klasszikus világ szépséges regéiben, melyek mindegyike mögött egy-egy jelentőséges vallási, történelmi vagy társadalmi eszme vagy tanulság rejlik; s melynek ismerése az antik művészet és költészet megértésénél és méltatásánál elkerülhetetlenül szükséges. Mert a görög regék korántsem üres mesék irány és tartalmasság hijával; hanem majdnem mindegyike egy cselekvény középpontját képezi, melyben sokszor még a drámai egység sem hiányzik. Ki a hellén nemzet providentiális kulturáját, sőt mondhatnók nemzeti történelmét megismerni és megérteni akarja, annak elkerülhetetlenül szüksége van ezen regék ismerésére; mint a melyek nélkül a hellén géniuszt sem művészetében, sem költészetében felismerni nem lehet.

Az előttünk fekvő mű abban különbözik a legtöbb mythologiai mesekönyvtől, hogy figyelemmel van a regék eredetére és eredetiségére s egyszerűen és világos alakban közli azokat, minden hozzáadás vagy felesleges czifrázat elkerülésével. Így a regék értelme és tartalma is világosabb lesz. Cox kitünő könyvét avatottabb kéz nem magyaríthatta Komáromy Lajosnál, ki helyes érzékkel és ritka tapintattal vitte bele a népies szellemet a műbe, a nélkül, hogy annak költői becsét csonkította volna. Egyes részei, mint a trójai háború és Théba regéi kiváltképen finom és szerencsésen idomító kézre vallanak. Cox óta ugyan több irányban megváltozott a felfogás és magyarázás a mythoszok valódi jelentősége és értelmezése felől, s erre tekintettel volt Komáromy is; de belső tartalmát tekintve, a könyv ma is oly értékes mint akkor volt, midőn először megjelent. A feldolgozás izlésre és nagy körültekintésre vall; az irály szép és minden izében magyaros; a kiállítás dicséri a kiadóvállalatot, melynek kiadványai a legkényesebb igényt is kielégítik; a képek csinosak és izléssel vannak megválogatva.

Összegezve a mondottakat, a «*Görög Regék*»-et a legmelegebben ajánljuk az ifjuság és a mívelt közönség figyelmébe; mindketten élvezettel forgathatják a szórakoztató és tanulságos könyvet. *Dr. L. Gy.*

ELEMI FIZIKA felső kereskedelmi iskolák számára. Irta *Kont Gyula*. Budapest, 1896. Lampel Róbert kiadása.

Ezen tankönyv, mint a címe mutatja, szakiskola számára készült és így irója az előírt tantervet volt kénytelen szem előtt tartani. Az előszóban az iró maga bevallja, hogy nem tartotta magát szorosan a tantervhez, mert e szerint a könyv egyes részeiben aránytalan és darabos lett volna. Ez mindenesetre azt mutatja, hogy a kérdéses tanterv — legalább a fizika tanításának szempontjából — nem egészen helyes és épen azért a munkának csakis előnyére vált, hogy szerzője nem követte szorosan a tantervet, mert az ebben elhanyagolt részek is kellő figyelemben részesültek. Csupán az elektromosság tanában látszik némi aránytalanság, a mennyiben ez a többi részhez képest nagyon is rövid. Pedig úgy látszik, hogy a tanterv épen ezt a részt kívánja terjedelmesebben tárgyaltatni. A szerző a kereskedelmi iskolák czéljához képest nagyobb gondot fordít a fizika gyakorlati alkalmazásaira, mint az elméleti részére, de azért a könyv ezen része is teljesen használható és jó útbaigazítást ad azoknak, kik a fizikának csak elemeivel akarnak megismerkedni. A mit a fizika ilyenfokú tanítása mellett mint lényeges dolgot fel kell venni, azt a szerző tárgyalja és tételeit röviden bár, de világosan, szabatosan, könnyen érthető módon fejtegeti. Legbővebb tárgyalás jutott a mechanikának; a könyv fele ennek van szánva. Legrövidebben tárgyalja a szerző a hangtant és elektromosságot. Ez utóbbi részben csakugyan jó volna tágítani a keretet, mert a könyv használhatósága csak fokozódnék, ha abban az elektromos világításról, a galvanoplasztikáról és az ezzel rokon iparágakról, az elektromos jelző készülékekről, telegráfról, a dynamógépek alkalmazásáról a közéletben, a telefon-berendezésekről, az áram energiájának mérésére való műszerekről *bővebben* volna szó. Hiszen a szerző e dolgok legtöbbjét magyarázza, de úgy hiszem, *nagyon* is röviden és *vázlatosan* és a kereskedelmi pályára készülőnek csak előnyére lehet, ha figyelmét már tanulókorában ráirányítják az elektromosság gyakorlati alkalmazásaira. A hőtani részben pl. a szerző aránylag sokkal többet nyújt, mint az elektromosság fejezetében.

Dicséretet érdemel a nyelvezet, mely keresetlen, egyszerű, világos és magyaros, szintúgy a könyv kiállítása. A betűk és ábrák tisztasága becsületére válik a kiadóczégnek. *Cs. J.*

*

FIZIKA ÉS FIZIKAI FÖLDRAJZ a gymnasiumok III. osztálya számára. Irta *Makay István*. Budapest, 1897. Franklin-társulat.

Ezen könyvecske a fizika, valamint a fizikai és mennyiségtani földrajz elemeit olyan terjedelemben tárgyalja, a milyent heti két órai tanítási idő megenged. Maga a szerző is megjegyzi, hogy ezen idő legfölebb arra elég, hogy az illető tárgyak elemeiből a leglényegesebbeket lehessen főbb vonásokban tanítani. Ebben teljesen igaza van s midőn könyvébe csak annyit vett fel, a mennyit a rendelkezésre álló időben a kezdő fokon feldolgozni lehet, lemondott ugyan arról, hogy a tárgyalt anyagot, mint némileg összefüggő egészet nyujtsa, de alkotott a III. osztályban használható tankönyvet, mely fölöslegessé teszi a kijelöléseket és kihagyásokat. Maga a tárgyalás megfelel a tanítás ezen fokának; kisérleti alapon áll, a tapasztalatból ismert dolgokból indul ki és röviden,

a lényegesre szorítkozva, foglalkozik az előírt anyaggal. A földrajzi részben a szerző sok adatot közöl földrészek, szigetek, tengerek stb. területére, hegységek magasságára, helyek fekvésére nézve; ez megtanulásra ugyan sok volna, de utánnézésre jó. A nyelvezet elég könnyű és érthető, de nem mindig magyaros. A szerző pl. rendkívül sokszor használja az *egy* szócskát, a mi már magában is németes ízt ad a nyelvezetnek; de vannak németes mondatszerkezetei is. A könyvecske kiállítása dicséretet érdemel. Mindenesetre örvendetes haladás, ha olcsó tankönyv jó papiron, tisztán és végig cicero-betűkkel van nyomtatva s hozzá még jó sok szép és tiszta ábrával van ellátva. Így kellene minden tankönyvnek kiállítva lennie! *Cs. J.*

*

ANLEITUNG ZUR STOPFMETHODE. Von *Virginie Brunner.*

Még igen jól emlékszem rá, mily bámulattal szemléltem a budai tanítónőképző első vizsgálatain a művészi foltozásokat. Nemcsak a mindennapi fehérneműek és harisnyák voltak oly tökéletes módon kijavítva, hogy csak éles szem födözhette föl a régi és új szövet közötti határvonalat, de mintázott ruhaszöveteket is láttam sikerülten utánozva, pusztán csak tűvel varrva.

Hova tűntek el az efféle gyakorlati kézimunkák, melyekre különösen tanítónőinknek nagy szükségük volna? Mert vizsgálati kiállításokon már régóta nem találkoztam velük.

E régi emlékek elevenedtek föl előttem, mikor ilyen hirdetést olvastam: «Anleitung zur Stopfmethode von Virginie Brunner.» Nyomban meghozattam a könyvecskét, hogy megtanuljam belőle, a mit minden jó háziasszonynak tudni kell, de a minek elsajátítására az iskolában nem volt alkalmam. Sokan lehetünk hasonló sorsúak, mert a füzetke eddigi négy kiadása közül a harmadik f. évi márcziusban jelent meg, a negyedik f. évi júliusban. Pedig a füzetke nem tanít egyébre, minthogy a tunézi horgolást sikerrel alkalmazhatjuk harisnyafoltozásra. Míg a tunézi öltésnél a mellső szálat szedjük föl szem gyanánt, addig a stoppolásnál a mellső szál mellett áttűzünk a horgolt szöveten s olyanformán húzzuk át a szálat, mint a hogy a kötésnél szoktuk. Ilyforma kivitelben a tunézi öltés oly szemeket mutat, mint a kötés. A füzetke a szöveg közé nyomtatott képeken utasít a foltozandó darab előkészítésére, megkezdésére s befejezésére.

Mennyivel tartalmasabb munkával rendelkezne a magyar szakirodalom, ha a hetvenes évek jó nyomon indult kézimunkaoktatását az avatottak s hozzáértők fejlesztették s könyvben megörökítették volna!

Nem lehetne ezt a mulasztást még most is pótolni? *hp.*